

DOSYA:
YIKILAN
YENİ YAPILAR:
HIZLI YAŞAYIP
GENÇ ÖLENLER

ALA ARCHITECTS,
HELSINKİ

SÖYLEŞİ:
LIAM YOUNG

PRODUCTORA,
MEKSİKO

NEAVE BROWN

BALIKESİR
EDREMİT
ATATÜRK EVİ

ARAKI VE TOKYO

MISIR'DA
SÜRREALİZM:
ART ET LIBERTÉ

İçindekiler

317

Şubat 2018

Neave
Brown
46.

ALA
Architects
50.

6 Öngörünüm
**Geçen Sayıdan Devam:
Mimarlığı Mimarlığa Hapsetmek**

8 Haber / Ürün

18 Haber / Sanat

24 Haber / Mimarlık

30 Gündem / Sanat
**Mısır'da Sürrealizm:
Art et Liberté, 1938-1948**

32 Gündem / Fotoğraf
**Pinakothek der Moderne'de
"Araki.Tokyo"**

34 Gündem / Sanat
"Art and Space"

37 Gündem / Mimarlık
Planlamada Kalıcılık ve Geçici Yerleşimler

40 Gündem / Tasarım
**"Get with the Action"
60'lardan Günümüze Siyasal Afişler**

42 Gündem / Mimarlık
**SOS Brütalizm:
Beton Ucubeleri Kurtarın!**

46 Anma
**Neave Brown (1929-2018)
"Sosyal Konut Gurusu"na
Gecikmiş Bir Ödül ve Veda**

50 Mimarlık
ALA Architects, Helsinki
ALA Architects, mimarlar Juho Grönholm, Antti Nousjoki, Janne Teräsvirta ve Samuli Woolston tarafından 2005 yılında Helsinki'de kuruldu. Dört ortakla yola çıkan grup, çoğunlukla kültür yapıları, terminal yapıları ve renovasyon projelerine odaklı üretimini günümüzde Grönholm, Nousjoki ve Woolston'un yürütücülüğünde, mimar ve iç mimarlardan oluşan yaklaşık 40 kişilik bir ekiple sürdürüyor. ALA Architects projelerinde çağdaş tasarım araçları ile geleneksel yöntemleri birarada kullanarak sezgisel ve analitik, rasyonel ve irrasyonel olanın arakesitinde tasarım yapmayı amaçlıyor.

ARREDAMENTO
MIMARLIK

ISSN 2536-4952

Sayı 317 Şubat 2018

Fiyatı 14 TL (KDV dahil)

Ulusal Süreli Yayın

Aylık Mimarlık ve Tasarım Kültürü Dergisi

YAYIN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Banu BİNAT

Yayın Koordinatörü

Uğur TANYELİ

İletişim Koordinatörü

Neslihan ŞİK

Editör

Sibel SENYÜCEL

Yardımcı Editör

K. Bilge ERDEM

Neslihan İMAMOĞLU

Grafik Uygulama

Gül DÖNMEZ

İletişim ve Reklam

Müşteri İlişkileri Yönetmeni

Teoman COŞKUN

Müşteri Temsilcisi

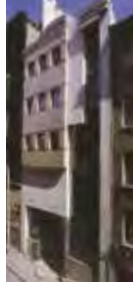
Ayşegül TUĞTEPE

teoman@binatdanismanlik.com

Tel: 0212 259 90 79

Liam Young ile Gelecek Spekülasyonları Üzerine...
64.

Dosya
70.

PRODUCTORA
100.

Balıkesir Edremit Atatürk Evi
114.

64 Söyleşi

Liam Young ile Gelecek Spekülasyonları Üzerine...

K. Bilge Erdem ve Neslihan İmamoğlu, geçtiğimiz Eylül ayında iki etkinlik için İstanbul'a gelen Avustralyalı mimar ve yönetmen Liam Young ile meslek pratiği, gelecek öngörülerini, geleceğin mimari tasvirlerini biçimlendiren bilimkurgu anlatıları ve yeni teknolojiler üzerine konuştular.

70 Dosya

Yıkılan Yeni Yapılar: Hızlı Yaşayıp Genç Ölenler

Toprağın rant üretim imkanı verdiği ve rantın da neredeyse daima bir arsa üzerinde yapılan inşaatla tanımlı olduğu düşünülürse, kapitalizmin uzun bina ömürleri için uygun bir ekonomik zemin tanımlamadığı anlaşılır. Toprağın fiyatının artışı kaçınılmaz olarak üzerine daha fazla inşaat yapmayı gerektirir. Daha fazla inşaat yaparsa bu döngüyü tamamlar ve

rant tırmanışına yol açar. Özetle, yıkım kapitalist ekonomiye içseldir. Yıkılmak gerekir ki, aynı yere daha büyük, daha konforlu, daha prestijli, daha pahalıya satılabilir ve/veya kiralanabilir yeni yapılar inşa edilebilsin. Son günlerde yıkımı gündeme gelen birkaç önemli güncel yapının bu bağlamda akla getirdiklerini bir grup mimara sorduk.

100 Mimarlık Meksikalı Mimarlar: PRODUCTORA

Meksiko merkezli mimarlık stüdyosu PRODUCTORA, Abel Perles, Carlos Bedoya, Victor Jaime ve Wonne Ickx tarafından 2011 yılında kuruldu. Meksika dışında da çeşitli okullarda konuk öğretim üyesi olarak görev yapan paydaşlar; aynı zamanda sergi, konferans ve atölye çalışmaları aracılığıyla Latin Amerika çağdaş mimarlığını geliştirmeyi amaçlayan bağımsız mimarlık inisiyatifi LIGA'nın da kurucuları arasında.

114 Koruma

Balıkesir Edremit Atatürk Evi: Koruma ve Yeniden İşlevlendirme Çalışması

Özlem Köprülü Bağbancı ve M. Bilal Bağbancı'nın metni, Edremit'te erken 20. yüzyıla ait çok hasar görmüş bir konut yapısının kültür merkezi olarak yeniden işlevlendirilme çalışmasını anlatıyor.

120 Yayın

Uğur Tanyeli ile Söyleşi: Toplumsal Hafıza, Mimarlık, Tarih ve Kuram; Neoliberalizmin Mimarlığı: Çağdaş Mimarlığın Denetim ve İtaat Aracına Dönüşme Süreci; Ütopya/Distopya: Tarihsel Olasılığın Koşulları.

Yayın Kurulu

Prof.Dr. Ali Cengizkan (TED Üniversitesi)
Prof.Dr. Arzu Erdem (Kadir Has Üniversitesi)

Prof.Dr. Arda İncoğlu (MEF Üniversitesi)

Prof.Dr. Ayşen Savaş (ODTÜ)

Prof.Dr. Ayşe Şentürer (İTÜ)

Prof.Dr. Uğur Tanyeli (İstanbul Bilgi Üniversitesi)

Prof.Dr. Ahmet Tercan (MSGSÜ)

Dergi Konsept Tasarımı

Emre ÇIKINOĞLU, BEK Tasarım

Kapak Tasarımı

Bülent ERKMEN

Kapak Prodüksiyon

BEK Tasarım

Kapak Fotoğrafı

Serdar Tanyeli

Kapak Uygulama

Barış AKKURT, BEK Tasarım

Baskı: Ofset Yapımevi

Şair Sokak, No:4 Çağlayan Mah. 34410

Kağıthane / İSTANBUL

Yönetim: Binat İletişim & Danışmanlık

Barbaros Bulvarı, Dörtüzlü Çeşme Sokak,

Güneş Apartmanı, No:2 D:7 Kat:6 34353

Beşiktaş / İSTANBUL

Telefon: +90 212 259 90 79

E-posta: info@binatdanismanlik.com

Abonelik ve Dağıtım

Sinem YILMAZ

abone@binatdanismanlik.com

Tel: 0212 259 90 79

www.arredamentomimarlik.com

www.binatdanismanlik.com

Arredamento Mimarlık Dergisi'nde yayınlanan yazılardan alıntı yapmak kaynak belirtmek koşuluyla serbesttir. Yazılardaki düşünceler yazarlarına ait olup Arredamento Mimarlık Dergisi'ni bağlamaz. Reklamlar reklam verenin sorumluluğundadır. Arredamento Mimarlık Dergisi reklamlarda verilen bilgilerden dolayı sorumlu tutulamaz.

Yıkılan Yeni Yapılar: Hızlı Yaşayıp Genç Ölenler

Chicago için yapılan bir araştırma kentin resmen kurulduğu 1837'den beri, Loop adı verilen merkez kesiminde her arsanın ortalama 9,5 kez yıkılıp yeniden yapılaştığını ortaya koyuyor. Bu, 220 yıl içinde hemen her binanın sadece 23 yıllık bir ömür yaşayabildiği anlamına geliyor. Benzer hesaplamaları İstanbul için yapmak mümkün olsaydı -ki, belge kıtlığı nedeniyle mümkün değil- muhtemelen benzer değerler elde edilecekti. Ancak, Tokyo için yapılsaydı daha da kısa bina ömürlerinden konuşmak gerekecekti. Kapitalizm çağında buna şaşırıyoruz. Toprağın rant üretim imkanı verdiği ve rantın da neredeyse daima bir arsa üzerinde yapılan inşaatla tanımlı olduğu düşünülürse, kapitalizmin uzun bina ömürleri için uygun bir ekonomik zemin tanımlamadığı anlaşılır. Toprağın fiyatının artışı kaçınılmaz olarak üzerine daha fazla inşaat yapmayı gerektirir. Daha fazla inşaat yaparsa bu döngüyü tamamlar ve rant tırmanışına yol açar. Özetle, yıkım kapitalist ekonomiye içseldir. Olmazsa olmaz. Yıkılmak gerekir ki, aynı yere daha büyük, daha konforlu, daha prestijli, daha pahalıya satılabilir ve/veya kiralanabilir yeni yapılar inşa edilebilsin. Oysa kapitalizm öncesi ekonomilerde rant üretilmediği için tutumluluk esastı. Kullanılabilir halde kaldığı müddetçe her yapı yıktırılmaksızın korunurdu. Özel bir korumacı bilinç yeşerdiği için değil, yıkmak anlamsız bir israf olduğu için... Daha da önemlisi, yerine yenisini yapacak kaynak bulmak zor olduğu için...

Durum böyle olunca, bugünün dünyasında her yapı tehdit altındadır. Özel korumacı tedbirler alınmazsa, gelecek kuşaklar kapitalizmin bu yeni evresinde inşa edilmiş örnek yapı bulmakta zorlanacaktır.

Bunun farkında olan ülkelerde o nedenle eldeki yapı stoğunun önemli örneklerini yıktırmamaya yönelik özel tedbirler

alınır. Rant gerçeğini bilen toplumlar rantın yer yer ve zaman zaman denetlenmesi gerektiğini de

bilirler. Türkiye toplumu bu toplumlar arasında değil. Burada rant doludizgin ilerler, ama onun etkilerini gözden saklamaya yönelik bir

“tarihimize sahip çıkalım” muhabbeti sürer gider. Sorun şu ki, Türkiye'deki tarih ve tarihsellik kavrayışı da modern dünyadaki

ölçütlere uzaktan yakından uymaz. Burada mimarlık ürününün tarihsel sayılması için 19. yüzyılda bile değil, daha da önce inşa edilmiş olması gerekir. 1960'lara kadar 18. yüzyılda inşa edilmiş Osmanlı binaları bile tarihsel sayılmıyordu.

Şimdilerdeyse ortama 1930-1970 arasının yapılarını tarihsel saymamaya yönelik bir aymazlık egemen. O sayede Seyfi Arkan'ın

geç 1930'larda inşa ettiği başyapıtı İller Bankası'nın Ankara'daki Genel Müdürlüğü

geçenlerde yıktırıldı. Ancak, rant tırmanışı öyle bir hale geldi ki, artık 2000'lerde yapılmış önemli yapıları

bile ayakta tutmak zor gözüküyor. Bu saptamadan hareketle bir grup mimara aşağıdaki beş soruyu yönelttik.

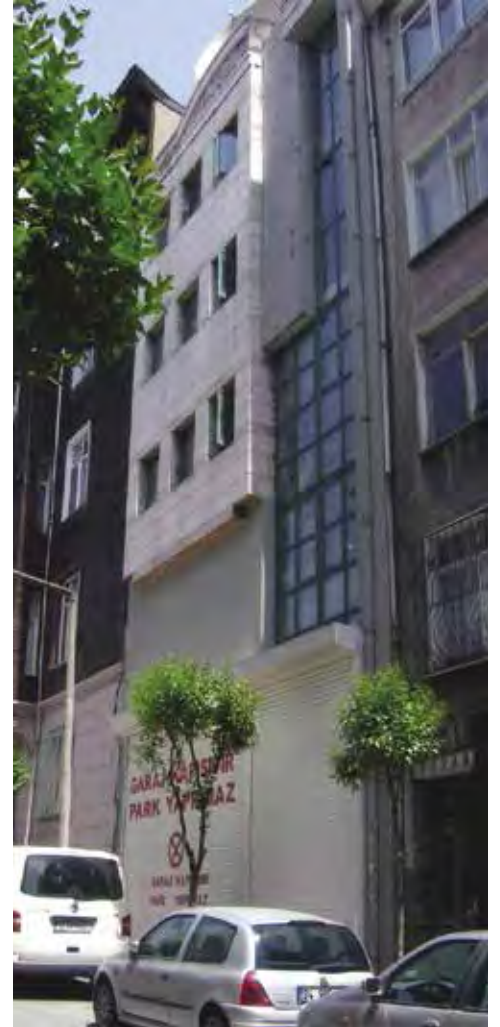
Reklamevi

Karabey Limited Mimarlık

1986 yılında Y&R Reklamevi'nin ofis yapısı olarak Karabey Limited Mimarlık tarafından tasarlandı; 1987 yılında yapımı tamamlandı. Aynı yıl 1. Ulusal Mimarlık Sergisi'nde "Proje Dalı Ödülü" aldı.

Değişen koşullar sonucunda (Reklamevi'ne yabancı ortak gelmesi, ajans kadrosunun

büyümesi, kentsel merkezin dönüşümü vb.) ajans başka bir yere taşındı. Yerli ortaklar kendilerine ait olan bu yapıyı 1998 yılında sattılar. Yapının zemin katı, yeni sahibi tarafından kapalı garaja dönüştürüldü.

Konum: **Şişli, İstanbul**
Yapım Tarihi: **1987**
Kapalı Alanı: **1.300 m²**
İşveren: **Y&R Reklamevi**
Mimarlar: **Karabey Limited Mimarlık**
Proje Sorumlusu: **Haydar Karabey**
Proje Ekibi: **Rana Balkış (yardımcı mimar)**
Uygulama: **Yapı Organizasyon**
Elektrik: **İsmet Defne**
Statik: **Fikret Berker**

Taksim Sanat Galerisi

Mimarlar ve Han Tümertekin

Beyoğlu'nda eski bir mağazanın bir galeriye dönüştürüldüğü proje, 1991 yılında Mimarlar ve Han Tümertekin tarafından tasarlandı. Yapımı 1992 yılında

tamamlanan galeri, Gezi Parkı düzenlemesi ve Topçu Kışlası rekonstrüksiyon projesi kapsamında 2013 yılında yıkıldı.

Fotoğraflar: Han Tümertekin

Konum: **Beyoğlu, İstanbul**
Yapım Tarihi: **1992**
İşveren: **Beyoğlu Belediyesi**
Proje Alanı: **300 m²**

Mimarlar: **Mimarlar ve Han Tümertekin**
Proje Sorumlusu: **Han Tümertekin**
Proje Ekibi: **Han Tümertekin, Ahmet Önder, Hayriye Sözen**
Fotoğraflar: **Han Tümertekin**

Robinson Crusoe Kitabevi Mimarlar ve Han Tümertekin

İstiklal Caddesi üzerinde konumlanan Robinson Crusoe Kitabevi, Mimarlar ve Han Tümertekin tarafından tasarlanarak 1994 yılında hizmete açıldı. Kitapçı, caddede gittikçe yükselen kiralari karşılamakta zorlandığı için 2013 yılında kapandı.

Konum: **Beyoğlu, İstanbul**

Yapım Tarihi: **1994**

İşveren: **Robinson Crusoe Kitabevi**

Toplam Alan: **90 m²**

Mimarlar: **Mimarlar ve Han Tümertekin**

Proje Sorumlusu: **Han Tümertekin**

Proje Ekibi: **Han Tümertekin, Zehra Uçar**

Fotoğraflar: **Han Tümertekin**

Minicity

Emre Arolat Mimarlık

Minicity yapısı, 2003 yılında Emre Arolat Mimarlık tarafından tasarlanarak 2004 yılında Antalya Konyaaltı bölgesinde inşa edildi. 2005 yılında Avrupa Birliği Mies van der Rohe Ödülleri'nde "Seçilmiş Yapı", 2008'de "AR Awards for Emerging Architecture" ve 2009'da "Cityscape Dubai Awards" ödülleri kazandı. Phaidon Atlas of 21st Century World Architecture'da Türkiye'yi temsil eden dört yapıdan biri olarak yer aldı. 2017 yılında Antalya Büyükşehir Belediyesi tarafından açılan "Akdeniz Atatürk Kültür

Sanat Eğlence ve Yaşam Parkı Projesi" ihalesi neticesinde yapının "daha fazla gelir getiren bir bina üretmek" gerekçesiyle yıkılmasına karar verildi.

Konum: **Konyaaltı, Antalya**

Yapım Tarihi: **2004**

Toplam İnşaat Alanı: **55.000 m²**

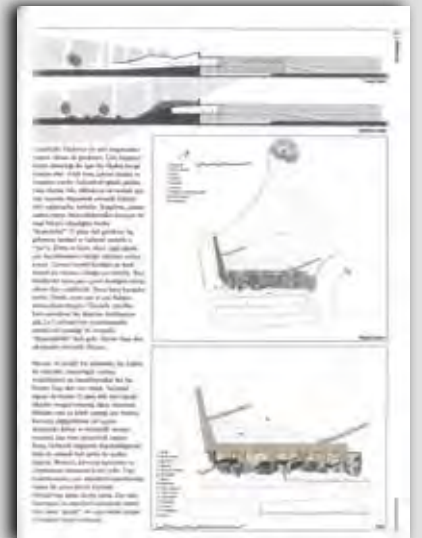
Mimarlar: **Emre Arolat Mimarlık**

Fotoğraflar: **Cemal Emden, Thomas Mayer**

Fotoğraf: Thomas Mayer

Fotoğraf: Cemal Emden

Tuzambarı

Erginoğlu&Çalışlar Mimarlık

Kasımpaşa'da bulunan Tuzambarı binasının yaklaşık 100 yıllık bir yapı olduğu ve eskiden baruthane olarak kullanıldığı biliniyor. Binanın DDB tarafından kiralanmasıyla birlikte kapsamlı restorasyon ve dönüşüm projeleri 2008 yılında Erginoğlu&Çalışlar Mimarlık tarafından hazırlandı. Proje, hayata geçmesi ardından 2010 Dünya Mimarlık Festivali'nde (WAF) "Eski-Yeni" kategorisinde birincilik ve aynı yıl Ulusal Mimarlık Ödülleri - Yapı Dalı Koruma&Yaşatma Ödülü'nü kazandı.

Tuzambarı'nın bulunduğu yapı adası Beyoğlu Belediyesi'nce yapılan imar plan tadilatıyla güzel sanatlar ve kültür alanı olarak değiştirildi ve tescil edildi. Buna bağlı olarak yapı adasının yapılaşma kurallarında ortaya çıkan değişiklikten Tuzambarı'nın bulunduğu parsel de etkilendi ve mal sahibinin Tuzambarı'nın üzerine kat çıkma ile ilgili bir imar hakkı ortaya çıktı. Tuzambarı için mal sahibince yaptırılan yeni projenin, ilgili belediye ve bu bölge ile ilgilenen 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından kabul edilmesiyle binanın tahliye süreci başladı.

"Erginoğlu & Çalışlar Tuzambarı ve SEV Kampüsü", *Arredamento Mimarlık*, Aralık 2009/230, s. 64-77.

Konum: **Kasımpaşa, İstanbul**
Yapım Tarihi: **2009**
Kapalı Alan: **3000 m²**
İşveren: **DDB**
Mimarlar: **Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık**
Proje Sorumlusu: **Kerem Erginoğlu, Hasan Çalışlar**
Proje Ekibi: **Fatih Kariptaş, Emre Erenler, Elmon Pekmez, Türkan Yılmaz**
Statik: **Denge Mühendislik**
Mekanik: **Besa Mekanik**
Elektrik: **Enkom Mühendislik**
Proje İşbirliği: **Bamu İnşaat (statik alt yüklenici), Amaç Mühendislik (mekanik alt yüklenici), Bileşim Elektrik (elektrik alt yüklenici)**
Fotoğraflar: **Cemal Emden**

Armona Denizcilik Yönetim Binası

Norm Mimarlık

Armona Yönetim Binası 2008 yılında Norm Mimarlık tarafından yeniden işlevlendirme projesi olarak tasarlandı. Kuruçeşme’de Devlet Malzeme Ofisi lojmanı olarak kullanılan mevcut binaların statik güçlendirilmesini de içeren proje 2009 yılında uygulandı. Bir denizcilik

firmasının çalışma ofisi olarak kullanılan Armona Yönetim Binası, 2014 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülleri’ne aday gösterildi ve çeşitli yayın organlarında yer aldı. Haziran 2017’de güçlendirmesinde betonarme yerine çelik malzeme kullanıldığı gerekçesi ile yıkıldı.

Konum: **Kuruçeşme, İstanbul**
Yapım Tarihi: **2009**
İşveren: **Armona Denizcilik**
Toplam İnşaat Alanı: **3.100 m²**
Mimarlar: **Norm Mimarlık**
Proje Sorumlusu: **Esin Tercan, Nedim Erdal Özyurt, Ahmet Tercan**
Proje Ekibi: **Aslıhan Kemer, Ekin Pekakcan, Ced Özer**
Fotoğraflar: **Cemal Emden**

Fotoğraf: Cemal Emden

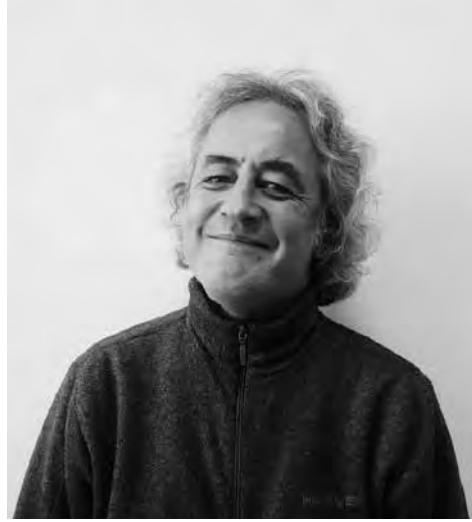
1 Geçtiğimiz yıl içinde Armona Denizcilik Yönetim Binası'nın (Norm Mimarlık, 2009) yıkıldığını, Minicity (Emre Arolat Mimarlık, 2004) ve Tuzambarı (Erginoğlu&Çalışlar Mimarlık, 2009) yapılarının ise yıkılmak/dönüştürülmek üzere olduğunu öğrendik. Bu haberler küçük de olsa yankı bulabildi. Sizin haberiniz oldu mu? İlk tepkiniz ne oldu?

2 Sizce binanın ömrünü mimar mı biçer? Strüktür, malzeme vb. seçimler dışında günümüz koşullarında bir yapının ömrünü belirleyen kriterler nelerdir?

3 Çağdaş mimarlıkta niteliği nerede ararız? Niteliksiz sayılanlar yaşı ne olursa olsun yıkılmalı mı? Ya da çağdaş mimarlık eserlerinin niteliği üzerine bir uzlaşma tahayyül edilebilir mi?

4 Mimarların değişiklik ya da yıkım gibi konularda yapı üzerindeki haklarını ellerinde tutmaları gerçekçi bir beklenti midir? İşverenin bir süre sonra bir nedenle yapıyı yıkmaya hakkı olamaz mı?

5 Sizce bir yapının yıkılma kararı karşısında mimarının yapması gereken nedir? Hukuki yollara başvurmak mı? Kamuoyu oluşturmaya çalışmak mı? Bu girişimlerin etkili olabileceğini düşünüyor musunuz?

Burak Altınışik

1 Geçen bahar ayında bir Antalya gezisi sırasında Minicity'nin terk edilmiş halini fotoğraflamış ve oradaki görevlilerden yıkılacağı bilgisini almıştım. Kendi içimde bir burkulma duygusu yaşadığımı hatırlıyorum. Kişisel bir romantikleştirme de olabilir belki ancak zorla harabeleştirilmeye çalışılsa da mekansal ve inşai etkilerini sürdürdüğünü belirtmem gerekiyor. Hangi gerekçelerle, ne tür ekonomik performans verileriyle, kimlerden ne görüş alınarak böyle bir karar alındı diye sormak mevcut koşullarda anlamını iyice yitirdi gibi görünüyor. Armona ve Tuzambarı'na ilişkin gelişmeleri ise bu soru ile öğrenmiş bulunuyorum. İlk tepki, duygusal olarak nitelendirilen içsel cereyanlar haliyle ilişkili olsa da hayatın olağan akışları içinde konumlandırmaya çalışmaktan başka bir çerçeve üretmek, bu olaylar hakkında kişisel notlar almak dışında bir şey üretebildiğimi sanmıyorum.

2 Mimarın yapısına ömür biçebilmesi romantize edilen bir konu olsa gerek. Öyle olmadığını bütün bir dünya tarihi ve özel olarak mimarlık tarihi fazlasıyla gözler önüne seriyor. Dünyanın jeolojik hareketlerinden üzerinde beliren kültürel hareketlere kadar farklılaşan yıkıcı birçok etki söz konusu. Günümüzün tarihsel açıdan özelleştiği bir durum olduğunu sanmıyorum. İşaret edilebilecek tek fark belki yıkıcı güçler karşısında toplumsal davranışın o anki egemen güç vektörünü oluşturan kanaatlere aykırı görünürlük kazanması olabilir. Bu görünürlüğün söz konusu vektörü sönmüştürme becerileri ise başka bir tartışma konusu. Mevcut koşullarda bir yapının ömrünü belirleyen kriterlerin maddenin halleri

dışında konumlandığını düşünüyorum. Bugünün majör önermeleri sözkonusu olduğunda kamusal alanda dolaşıma sokulan kavrayış ve davranış örüntülerinin hem söylemsel hem de iktisadi zeminleri diri tutmaya yönelik kültürel ve fiziksel alan açma girişimleri olduğu söylenebilir. Niyet okuma ya da anakronik yansıtma gibi bir suçlamayla karşılanıyor olsa da son on beş yılda yaşanan müdahalelerin toplamına dair bir bakışta ülkedeki tarihsel izlerin büyük bir bölümünü belirli bir alanda amneziye yol açacak şekilde tahribata uğratma kararlılığı görülüyor. Bu türden bir kararlılığın kriterlerinden dem vurmamak ise çok anlamlı değil.

3 Çağdaş mimarlıkta niteliği nerede ararız gibi bir sorunun cevabını kestirmeden söylemek zor. En azından ben bilmiyorum öyle bir kestirme yol. Nitelik, kişisel bir alandan toplumsal bir yaygınlığa dayatılabilir bir mesele değil gibi görünüyor. Tarihsel biriktirmeler, yığılmalar, aktarımlar ile katlanan, yaygınlaşan duyumsama halleriyle ilintili. Bunun için nitelik olarak adlandırılacak özgül fark üretimlerini çoğullaştıracak üretim canlılığı gerekiyor. Basitçe, birileri bir şeyleri başka türlü yapmaya girişecek ve bunu toplumsal alana sunacaklar, diğer birileri de bu sunumlarla öyle ya da şöyle ilişkiler geliştirecekler; bu ilişkiler de başka yapımları tetikleyecek gibi bir etkileşim şebekesiyle bağlantılı düşünmek iyi olabilir. Sözkonusu etkileşimleri belirli biçimlerde sabitlemek mümkün değil. Nitelik de bir uzlaşma neticede. Uzlaşmalar farklı ölçeklerde, farklı toplumsal katmanlarda zaten süregiden oluşumlar. Uzlaşılabilir yaşıntıyı, düşünceyi, imgelemi çoğaltıyor mu yoksa belirli bir baskı biçimi olarak kitlesel yaygınlık aracılığıyla tehdide mi dönüşüyor, ona bakmalı sanırım. Çağdaş mimarlık eserlerinin niteliği üzerine adeta resmi görüş gibi tekil bir uzlaşmanın safdillikten öteye geçme imkanı yok diye düşünüyorum.

4 İsabetsiz bir örnek mi olacak emin değilim ama Toyo Ito'nun Beyaz Ev ya da U-Ev olarak bilinen bir yapısı vardı. Eşini kaybeden ablasının iki kızıyla birlikte matem dönemini uzun yıllar yaşadıkları çok katlı bir apartman daireden ayrılarak toprakla daha yakın ilişkili, iç mekanları görsel olarak bağlantılı bir evde geçirmek istemesiyle 1976 yılında projelendirilmiş ve inşa edilmiş bir yapıydı. 21 yıl sonra 1997 yılında ailenin her üç ferдинin de evden taşınmış olmasının

ardından yıkıldı. Sembolik bir inşa, sembolik bir yıkım.

Yapı ömrü öngörülemez değişkenler içeren bir ifade: Politik, iktisadi, duygusal, bilişsel, hukuki ya da bizzat çeşitli kaprislerle işleyen konjonktürel bir yığılma. Bir vakum içinde cevaplandırılabilir bir konu olmaktan çok o konjonktürel yığılma içinde karşılaşılan öznel davranışsal kapasiteleriyle ilişkili olarak ortaya çıkabilecek bir düğüm.

5 Yapının toplumsal hayat anlamında hangi zeminleri doldurduğu, hangi bağlamlarda müşterek olarak belirlediği yıkıma karşı argüman üretme meşruyeti açısından kritik bir konu. Bunlardan bağımsız olarak kişisel taleplerin ne getirisi olabilir bilemiyorum. Kamuoyu baskısıyla yıkımı durdurulan yapı olabildi mi, hatırlamıyorum. Kamuoyu baskısıyla tek tük de olsa Park Otel gibi bir “tırışlama” gerçekleşmişti ancak onun da yıllar boyu kent açısından tuhaf bir atıllık ürettiğini hatırlamalı. Girişimlerin başarılı olabilmesi toplumsal uzlaşmanın nasıl gerçekleştiğine dair tüm öznelerin az çok hemfikir olduğu örüntülerle, “oyun”u belirleyen dizgeyle ilişkili görünüyor. Mevcuttaki gibi oyunu çevreleyen kuralları dilediğince tadil etme ya da değiştirme keyfiyetinin belirli bir grup tarafından suistimal edilme seviyesinde seyrettiği bir dönemde etkinin sonuçlarını kestirmek güç.

■ *Burak Altınışık, Doç.Dr.; Pamukkale Üniversitesi Mimarlık Bölümü*

Emre Arolat

1 Örneklediğiniz bu üç yapının yıkım kararlarını aralarındaki farklılıklara bakmaksızın topluca masaya yatırmak incelikten hayli uzak olur. Zira

hiç kuşku yok ki herhangi bir yapının yıkım kararının sorgulanması o yapının özellikleri üzerinden yapılmalı. Doğrusu bu anlamda bu örneklerin bir tanesi diğerlerine pek benzemiyor.

Armona Denizcilik yapısının Belediye tarafından büyük ölçüde kuraldışı bir şekilde inşa edildiği gerekçesiyle yıkıldı iddia ediliyor. Eğer bu doğrudur -ki çok kere böylesi yargılar asılsız da olabiliyor- bu yapının yıkımı yerine bu haliyle nasıl inşa edilebildiğini tartışmak daha anlamlı olur. İşin aslını bilmeden ahkam kesmek istemem ve eğer bu iddia gerçeği yansıtmıyorsa hem inisiyatründen hem de tasarım grubundan özür dilerim. Ancak şunu söylemeden geçemeyeceğim: Hani bazı konular vardır ya, neresinden tutsanız elinizde kalır; bu sanki onlardan biri gibi görünüyor dışarıdan bakınca. Dedim ya, yapı kuraldışı değilse nasıl oluyor da belediye böyle bir yıkım kararı alabiliyor? Ya da gerçekten bu denli kuraldışıysa, bu yapı nasıl bir kavrayışla tasarlanabiliyor, herkesin gözü önünde nasıl inşa ediliyor diye sormak geliyor insanın içinden. Hadi diyelim ki oldu bir şekilde, diyelim ki gerçekten yıkılması gerekiyor; o zaman da bu yıkımın bu denli ilkel bir biçimde yapılması şart mıydı sorusu çıkıyor ortaya. Şehrin göbeğinde, bu denli işlek bir sahil caddesi üzerindeki bu yapının bulunduğu yerden büyük ölçüde sökülerek kaldırılması mümkünken, belediyenin iş makineleri bir sabah ansızın saldırıya geçiyor. Kalabalık izleyici grubun merak dolu gözleri önünde kırılarak unufak ediliyor koca bina ve bütün berbatlığıyla orta yerde bırakılıyor. Akıl alır bir durum değil doğrusu.

Tuzambarı ise bambaşka bir mesele. Yıkım kararından sizin sorularınız üzerine haberim oldu. Hemen arkasından yapının yenileme projelerini gerçekleştiren Hasan Çalışlar'ın mesajı geldi. Tesadüf odur ki, yıllar önce bu yapıyla biz de hayli yoğun bir biçimde ilgilenmiştik. Zira Minicity'nin yapımıcısı olan firma tarafından önümüze getirilmiş, yenileme projeleri karşılığında birkaç firma ile birlikte EAA'nın ilk ofisinin de burada olabileceği teklif edilmişti. Bizim için çok heyecan verici bir durumdu ve büyük bir hevesle çalışmıştık. Şimdi çok da iyi hatırlamadığım bir sebeple bu işten vazgeçmişti sözünü ettiğim firma. Tesadüfe bakın ki şimdi aynı dönemde hem Tuzambarı'nın hem de Minicity'nin yıkılması söz konusu. Adamakıllı bir işti halbuki Erginoğlu-Çalışlar'ın yaptığı. Yönetmelik gereği eğer ilave bir inşaat imkanı varsa, bu yapı korunarak neden yapılamaz diye sormak

geliyor burada da insanın aklına. Tıpkı yapılacak yeni kentsel düzenleme içinde Minicity yapısının korunabilecek olması gibi.

2 Her binanın ömrünü belirleyen birden fazla unsur var. Bunun sadece mimarın tasarımına ya da kararına bağlı olduğunu düşünmek, mimara gerçekte olduğundan çok daha önemli bir rol biçmek olur.

Son zamanlarda çok kullanılan bir tanımlama var: Ekonomik ömür diyorlar. Kuşkusuz, bir yapının ömrünü belirleyen en önemli unsurlardan biri, onun bulunduğu bölge ve ait olduğu sistem içindeki ekonomik sürdürülebilirliği. Tam da bu noktada, İstanbul'un bu meseleyi tartışmak ve anlamaya çalışmak için kusursuz bir laboratuvar olduğunu, kentsel dönüşüm fenomeninin de bu hikayenin başrolünde bulunduğunu söylemek pek de yanlış olmaz. Teknik olarak düpedüz sakıncalı olmasına karşın halen iş gördüğü iddia edilen ve içinde oturlan binlerce yapı yerinde dururken, yerine biraz daha büyüğünü yapmanın ekonomik kazanç sağlayacağı durumlarda pırıl pırıl yapılar bir günde yerle bir ediliyor yeni dönüşüm yasaından istifade edilerek.

Bu bağlamda ortaya konulması gereken bir diğer unsur da özellikle belirli bir dönemin temsilcisi olabilecek nitelikteki binaların yıkılmasına neden olan rövanşist kavrayış. Bir ülkeyi yöneten kadroların kendilerini en güçlü hissettikleri ya da böyle bir algıyı oluşturmak istedikleri zamanlarda mimarlığı ve kentin bizatihi kendisini araçsallaştırarak oyuna sürdüklerini biliyoruz. Sayıları zaten çok fazla olmayan bu yapılar da tek tek elden çıkıyor. Bu konudaki güncel örnekler insanın içini acıtacak cinsten. İller Bankası gibi bir yapıyı neden yıkarınız? Ya da Meclis Camisi'ne kafayı takmanın arkasında nasıl bir tahayyül olabilir? Daha da acı olan bu bağlamda mimarların da bir tür işbirlikçi kesilmeleri. Hadi hiç çekinmeden konuya gireyim: Çok tartışılan iki yapı var son dönemde. Birisi zaten yıkıldı. Zincirlikuyu'daki Karayolları yapısı. Nasıl ve kimin önyak olması ile yıkılmıştır bu yapı? Derler ya bilen, bilmeyen konuşuyor; bence mimarlık dünyası bu yapıları ve yıkımların arka planlarını adamakıllı tartışmalı. Ama öyle kulaktan dolma bilgilerle değil. Tescilli bir yapıyken ne olmuştur da yıkılabiliştir Karayolları yapısı? İkincisi de hemen tahmin edilebileceği gibi Atatürk Kültür Merkezi. Şart mıydı o projeyi yapmak için o yapıyı yıkmak? Hadi madem size

yetmiyor içindekiler, o yapı yenilenecek yapılamaz mıydı yeni proje? Ya da yeni projede büsbütün rölyefleştirilen figüratif bir cephe numarasından mı müteşekkildi bu yapı? Hiç mi kıymeti yoktu içerideki o atmosferin? Ne olurdu yani proje kapsamında mevcut yapı olduğu gibi korunsaydı? Adamakıllı bir kısmı rekonstrüksiyon da mı yapılamazdı? O kırmızı topu tanıyoruz biz. Onunla mı oluşacak toplumsal uzlaşa?

Bir önceki sorunuza cevap verirken kurduğum cümleyi yenileyeceğim ister istemez. Daha fazla uzatmadan. Akıl alır bir durum değil bu. Ya da belki de benim aklım yetmiyor bunları anlamaya...

3 Doğrusu cevabı böyle bir söyleşide verilemeyecek denli katmanlı bir soru çağdaş mimarlıkta niteliğin nerede aranacağı. Üstelik nesnel bir tarafı da olamaz bu cevabın. Yıkım ise bambaşka bir sertlik içeriyor bir taraftan bakınca. Diğer yandan da yıkılmayacak bina yok diye iddia edilebilir. Baksanıza birkaç yıl öncesine kadar hepimizin gıptaıyla baktığı Halep gibi bir şehir büsbütün yerlebir edildi birkaç haftada.

İtiraf etmeliyim ki sadece çağdaş mimarlık eserlerinin değil, çağdaş olmayanların, bugünden bakınca tarihi diye tanımlanan yapıların nitelikleri üzerine bile sağlıklı ve su kaçırmaz bir uzlaşmanın olabileceğine inanmıyorum. Böyle bakınca nitelik konusunun bir ayağı boşta kalıyor benim imgelemimde. Kentlerin katmanlaşarak geliştiği ve katmanların her birinin özgül bir zaman aralığını, o kentte o döneme ait kültürel kavrayışları ve uygulamaları yansıttığı düşünüldüğünde, bu katmanların olabildiğince üst üste gelmesinin kenti bu anlamda zenginleştireceği kolaylıkla iddia edilebilir. Bu bağlamda, mümkün olduğunca biriktirmek, farklı katmanları birbiri ile uzlaştırmak, hatta rasyonel ve kullanışlı bir biçimde iç içe geçirebilmek, böylelikle özellikle merkez bölgelerde nitelikli yoğunluklar oluşturabilmek önemli görünüyor. Bu da her defasında yıkıma ve yeniden yapmaya dayalı değil, eldekini adam etmeye yönelik bir tahayyülle gerçekleştirilebilir olsa olsa.

4 Önceki sorularımıza verdiğim yanıtlarda da değinmişim. Mimara olduğundan daha baskın ya da muktedir bir rol biçmek hiç anlamlı olmadığı gibi pek gerçekçi de değil. Mimar bu denli güçlü bir figür değil. Ayrıca neden olsun ki? Bir tür toplumsal içgörünün ya da herhangi bir kültürel mutabakatın olmadığı bir yerde mimar tek başına

nereye kadar dayanabilir? Sözelimi Meclis Camisi gibi bir yapının yıkılması bu ülkede bir konu haline gelebiliyor, sadece bu ülkeyi yönetenlerin bir bölümünün değil, onlara oy ve gönül vermiş milyonlarca kişinin de fikri olabiliyorsa; ve belki bundan da acısı, geri kalanların pek çoğunun da, o kadar da umurunda olmuyorsa... Burada mimara bir tür başrol biçmenin, onu neredeyse bir bina bekçisi yerine koymanın hiç de anlamlı olmadığını çekinmeden söylemek gerekir.

Öte yandan mimarlık ortamının ve pek çok mimarın bu meseleyi düpedüz suistimal ettiği ve bir tür kazanç kapısına dönüştürdüğü de çekinmeden ortaya konması gereken bir başka gerçek. Bunu da hiç sakınmadan tartışabilmeli mimarlık ortamı.

5 Hepsi yapılabilir bunların. Elden gelen arda konmamalıdır. Ancak şunu da çok iyi bilmek gerekir ki kimi zaman tutsa da çoğu kere işe yaramaz bu çabalar. Mimarlık tarihi bu anlamda kurtarılmış değil, tüm uğraşlara karşın yıkılmış örneklerle doludur zira. Küçük bir umut olsa da sonuna dek direnilmelidir yine de...

■ *Emre Arolat, EAA - Emre Arolat Mimarlık*

Aydan Balamir

1 Armona'yı duymamıştım; Minicity'nin haberini ise bir portalde okudum. Her ikisi de nitelikli ve genç yapıları her bakımdan. Minicity üstelik ödüller almış, uluslararası ortamda da farkına varılmış bir yapıydı.

Her iki yapı da, bulunduğu arsanın vurgun potansiyelini (sahiplerin iştahını) karşılamıyordu demek. Ekonominin ranta bağlanıp ruhların Mefisto'ya teslim olduğu bir ortamda olağan sayılır.

2 Binaının ömrünü belirleyen kriterler, yaşlılıktan ve nitelikten bağımsız olabilmekte. Geçmişte yıkımların baş etkeni afetler, savaşlar ve bir de tiranlar idi. Gücün sahipleri yakıp yıkmaya olduğu kadar, yerleşimleri abad etmeye veya yoktan varetmeye de heveslidir. Yıkılacak ya da inşa edilecek şehrin faili bellidir, yapıp edene şan olur. Günümüzün tasarlanmış savaşları ve tiranları ise, adı sanı belli failer şeklinde olmayabiliyor. "Sistem" canavarı, anonim bir mekanizma olarak binaların ömrünü biçmekte. Sir unvanlı İngiliz mimar Denys Lasdun (1914-2001), "Gençken mücadelemiz bina inşa edebilmek içindi, şimdi ise inşa edilmiş binalarımızı yıktırmamak için mücadele veriyoruz" demişti. Lasdun meslek yaşamındaki birbirine zıt iki mücadeleyi böyle özetlerken, savaş sonrasında tutumlu pratiğiyle vahşi kapitalizmin kıymet bilmez israfını karşılaştırıyordu aslında...

3 Mimari niteliğin nerede aranıp bulunacağı pek zor bir konu sayılmaz. Bu yönde biraz eğitim görmüş, görmemiş de akli fikri beğenisi bir şekilde incelmış kişilerin, üzerinde kolaylıkla anlaşabileceği kriterler vardır; oturur meseleyi tartarlar. Zorluk, konunun tartışılmasına yönelik bir talep olmayıp, her ölçekteki müktedir çeşidinin doğal eksper sayılışından kaynaklanıyor. Bir de, tek kriterin "eser niteliği" olmadığı durumlar var. Mimari yönden önemli bir özellik taşımadığı halde dönemini temsil etme, belge özelliği ve anı değeri taşıma gibi nedenlerle "korunması gerekli kültür mirası" konumunda olan (veya olmayan ama birileri için değeri olan) yerlerin, yapıların da yok olmasını istemeyiz. Bu nedenler, yerleşim veya kent dokusu olarak bütünlük sergileyen örnekler olduğunda, daha da önem kazanmakta. Tarihi ya da çağdaş olsun, yapıları değer biçmenin temel kriterleri pek farklılık göstermiyor. Ancak, kriter oluşturmaya zemin olacak değerler bilgisi ve görgüsünün zayıflığı, uzlaşmayı engelleyecek ölçülerde olabiliyor, ne yazık.

4 Mimarların değişiklik ya da yıkıma karşı yapı üzerindeki haklarını ellerinde tutmaları, hukuki yönden kolay görünmüyor. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda "mimarlık eseri" iki ayrı kapsamda geçmekte: Birisi "ilim ve edebiyat eserleri" diğeri "güzel

sanat eserleri” olan bu iki kapsamdan ilkinde eserin plan, proje, kroki vb. hali, yani tasarlanmış proje kastediliyor; ve bunun üzerinde herhangi bir değişiklik yapılması kanunla menedilmiş durumda. Gerçekleşmiş binayı kasteden ikinci kapsamda ise böyle bir koruma şemsiyesi yok. Değişiklik veya yıkım, mal sahibinin “kutsal mülkiyet hakkı” dahilinde algılanıyor. İşveren devlet ise, bir de üstelik “kutsal kamu yararı” devreye giriyor. Bu kadar kutsallık karşısında ne hak hukuk ne de mimari nitelik gibi fantazi talepler dayanabilir! Hukuken tek sağlam yol, yapının koruma nesnesi olmasından geçiyor (idi). Çağdaş yapıların tescillenmesi tarihi yapılara göre daha fazla çaba gerektirse de, bu yol tamamen kapalı değildi. Başarı kazanılmış örnekler giderek çoğalmakta ve bu yönde sağlam bir içtihat oluşmaktaydı. Şu an ise kazanılmış haklardan geriye düşmüş durumdayız. Koruma kurulları, gelen talep ve baskılar üzerine yapıları tescilden düşürme konusunda maharet kazandılar! Onca çabaya rağmen Ankara’da İller Bankası’nın tescilden düşürülüp yıkılışı, unutulmayacak olumsuz örnekler arasındadır.

5 Mimarın yüklü bir tazminat almasının muhtemel olduğu durumlarda hukuki yola başvurusu işveren için caydırıcı olabiliyor. Hukuki yolların tıkandığı zamanlarda ise, binanın değerleri konusunda kamuoyu oluşturmaya çalışmak dışında bir yol kalmıyor. Etkili olduğu durumlar yok değil; ancak, bilinen örnekler daha ziyade kamuya mal olmuş ve zaten koruma nesnesi durumundaki yapılar çoğunlukla. TED Ankara Koleji, Saraçoğlu Mahallesi ve yıkıma hala direnen Meclis Camisi örnek verilebilir.

■ *Aydan Balamir, Prof.Dr.; ODTÜ Mimarlık Bölümü*

Evren Başbuğ

1 Minicity’den ve Armona’nın binasından haberim oldu. Tuzambarı’nı duymamıştım. Bir süredir ülkede olan biten başka birçok şeye karşı olduğu gibi bu yıkım haberlerine karşı da tepkisizleştiğimi hissediyorum. Yıkılan benim tasarladığım bir yapı olsaydı farklı olur muydu ondan da emin değilim. Üzücü tabii. Hem yıkımlar, hem de bu hissizlik hali.

2 Yapının sahibi kimse, ömrünü de temelde o belirliyor sanırım. Yapının sahibinden kastım tabii ki ekonomik sahibi. Yapıyı yaptıran, işleten, buna mali kaynak ayıran kişi veya kurum; çoğunlukla “mal sahibi”. Sadece yıkımını değil, bir yapının nasıl ve ne koşullarda ortaya çıkacağını, ömrünü nasıl ve ne koşullarda geçireceğini de sahibi belirliyor.

Günümüzde yapının ömrünün uzunluğunu belirleyen temel kriterler ekonomik sürdürülebilirliği ve buna bağlı olarak değişen mekansal ihtiyaçlara cevap verebilme performansdır sanıyorum. Doğal olarak bu performansın, mimarın mekan kurgusuyla yakından ilgisi olduğunu düşünüyorum. Malzeme ve strüktür kararları ise bu koşullar tarafından belirlenen süre boyunca yapının sağlıklı biçimde hayatını sürdürmesini sağlayan pasif parametreler olsa gerek. Süreye doğrudan etki edip etmedikleri de tartışmaya açık. Hatta eğer varsa ters etki yaptığını düşünmek için fazlaca kanıt var elde. Her şeyin metalaştığı ve çabucak tüketildiği günümüzde, uzun ömürlü bir malzeme, yıllara meydan okuyacak bir yapı ya da “güzel eskiyen” bir yapılı çevre gibi fikirler kaç kişinin ilgisini çekiyor ki? Sapaşğlam yapıların bir gecede paldır küldür yıkıldığını gördük bu ülkede...

Ama şu soruya her zaman geri dönebiliriz;

özellikle kamusal yapılar veya kent hafızasında yer etmiş yapılar üzerinde tek söz sahibi “mal sahibi” midir?

3 Nitelik üzerine mutlak bir uzlaşma düşünülemez herhalde. Olsa olsa ulaşılan mutabakatın genişliğinden bahsedilebilir. Kendi adıma bir yapının çevresiyle kurduğu ilişkide, sunduğu mekansal deneyimde ve söyleminin tutarlılığında arıyorum niteliği. Strüktür, malzeme ve detay tüm bu mekansal çerçeveyi oluşturan bütünün parçaları. Fakat bence son yıllarda gündeme gelen yıkımların nitelikle ya da yaşla hiç ilgisi yok. Tamamı bu yapay parametrelerle maskelenen siyasi ya da ekonomik tercihler.

Yıkım tercihinin nitelik meselesinden bağımsız olarak ele alınması gereken başka bir konu olduğunu düşünüyorum. Bu daha çok hayata nasıl baktığımızla ilgili bir eylem. Net bir şekilde ifade edebilirim ki ben “yıkım” sevmem; objesi ne olursa olsun. Sonlar, yok oluşlar, ayrılıklar hiç bana göre değil. Örneğin ekonomik ömrünü tamamlamış eski bir uçağın parçalarına ayrılarak geri dönüştürüleceği uçak mezarlığına yaptığı son iniş beni çok hüznendirir. O kadar uçtansa sonra, bir daha hiç havalanamayacak olması falan... İçimi burkar çok. Cansız eşyaların da biz canlılar gibi başı ve sonu olan hayatları olduğunu düşünmek gibi bir eğilimim var. Gündelik hayatta kullanılan ufak tefek eşyalardan devasa yapılara kadar...

4 Hayır, bu gerçekçi bir beklenti değil. İşveren neticede “mal sahibi” olarak değişen ihtiyaçlarına göre isterse yapının mekansal kurgusunun yenilenmesini talep edebilir, isterse de yapıyı yıkabilir. Bu zaten pratikte böyle yürüyen bir süreç; dolayısıyla akıntıya karşı kürek çekmenin ve boşu boşuna sinirlerimizi bozmanın anlamı yok. Mimarlar olarak bu gerçeğin bilincinde olup ürettiklerimizle belirli bir mesafeyi koruyabilmeliyiz bence.

Mimarlık pratiği sonucunda ortaya çıkan yapılar mimari fikrin somut bir temsili, ama asla tamamı değil. Bir yapı yıkılmış dahi olsa işini yapmış, misyonunu tamamlamış olabilir. Bir malzeme, bir detay veya bir mekan kurgusu denenmiş, başarılı ya da başarısız olmuş olabilir; zamanı için topluma ya da mimarlık pratiğine yenilikçi bir katkı sunmuş olabilir; yapı kentsel ve toplumsal hafızada yer bulmuş olabilir; birçok kişiyi, hayatı ve hatta başka mimarları etkilemiş, onlara başka yapılar için ilham vermiş olabilir; bir şarkı sözüne

konu olmuş, bir filmde görünmüş olabilir. Dolayısıyla yıkılan bir yapı bence hiçbir zaman tam anlamıyla yıkılmış olmaz: “Kuş ölür, sen uçuşu hatırla...”

5 Yapılar, tasarım ve üretim anlamında ne kadar severek ve tutkuyla yaparsanız yapın, biz mimarlar için neticede birer iş, fakat işverenler için ciddi birer yatırım. Bu yatırımlar üzerindeki rolümüzün ve etkimizin doğal sınırları var. Bu sınırlar belki bazı durumlarda esnetilebilir, ancak olmayan bir gücümüz varmış gibi davranıp böbürlenmek ve sonra da hayal kırıklığına uğramak yerine; mesleki bilgi, yetenek ve öngörümüzü işverenle daha iyi ilişkiler kurmak ve eğer gerekiyorsa yapıların daha kontrollü biçimde dönüşmesine katkı sağlamak için kullanabiliriz, kullanmalıyız.

Bunları yazarken mesaj kutuma EAA'nın ilgili departmanından Minicity'nin yıkım kararı ve sürecin güncel durumuyla ilgili bilgilendirme mesajı düştü. Mesajda temel olarak yapının aldığı uluslararası ödüllerden ve üzerinde yine uluslararası düzlemde uzlaşmış mimari değerlerinden bahsediliyor. Fakat yapının niteliği konusundaki bu uzlaşma muhtemelen yapının sahibi açısından çok da anlamlı değil. Onların bu kararı alırken başka motivasyonları olduğu belli.

Soruyla da ilintili olarak bu örnek üzerinden gidersek, normal hukuki prosedürlerin artık işlemediği günümüz Türkiye'sinde bu yapının yıkılmamasını sağlayacak 3 alternatif aklıma geliyor: 1. Kamuoyunun ve hatta başta Antalya halkının geniş çapta tepkisini organize etmek sonuç verebilir. Ama ülkede çok daha ciddi türden gariplikler olurken Antalyalılar sadece iyi tasarlanmış, “ödüüllü” bir yapı için ayağa kalkmasını beklemek gerçekçi değil. 2. Konuya bir şekilde Cumhurbaşkanı'nın dikkatini çekmek ve kendisini yapının yıkılmayacak kadar değerli olduğuna ikna etmek sonuç verebilir. Bu birçok konuda olduğu gibi ne yazık ki en doğrudan ve sonuç vermesi en olası yol gibi görünüyor. Ülkede özel araçlara yönelik cam filmi mevzuatından Merkez Bankası'nın ekonomi politikasına kadar, her türden ve ölçekten sorunun çözümünün dönüp dolaşıp bir kişinin iki dudağı arasında sıkışmış hale gelmiş olması ise elbette ki bambaşka bir sohbetin konusu... 3. Son olarak bir de fantastik çözüm öneriyim. Yapının değerine inanan kişi ve kurumların organize olup aralarında para denkleştirmeleri ve eğer satarsa sahibinden yapıyı satın almaları meseleyi çözer. Bu

türden bir girişim, yıllardır dönüp dolaşıp aynı şeyleri konuşup bir türlü çözüm bulamayan Türkiye mimarlık ortamı için hem ciddi bir samimiyet testi olur, hem de örgütlenme ve dayanışma pratiklerimiz açısından bir milat olabilir belki.

■ *Evren Başbuğ, Stüdyo Evren Başbuğ Mimarlık*

Mehmet Emin Çakırkaya

1 Armona Denizcilik binasının yıkıldığını basından takip etmiştim. Minicity konusunda da EAA haber bülteni ile haberim oldu. Tuzambarı konusunda ise daha önceden bilgim yoktu. Doğrusu bu üç yapının da yıkımla gündeme gelmesinden derin üzüntü duydum. Bu yıkımların, çok sayıda yapı üretirken, nitelikli yapı üretmekte zorlanan yapı sektörümüz ve kentsel çevre için önemli kayıplar olduğunu düşünüyorum.

Söz konusu yapılar, çeşitli ödüller kazanmış ve üstelik çok yakın tarihte inşa edilmiş veya renovasyon geçirmiş yapılar. Armona Denizcilik binasının bir ruhsat problemi olduğunu biliyorum. Bu nedenle, farklı değerlendirmek lazım ama yine de imar dışı olan yüzlerce niteliksiz yapı varken bu yapı için yıkım dışında farklı bir formül üretilebilirdi diye düşünüyorum.

2 Mimar tasarladığı binanın daha uzun ömürlü olması için özel bir çaba gösterebilir. Bu amaçla uygun malzeme ve strüktür seçimi yanında, yapının esnek planlanması, yeni ihtiyaçlara karşın tevsi imkanları olması, tasarım

dilinin çağdaş kalacak şekilde günlük akımlara ve zamana direnen bir tarzda oluşturulması mimarın elinde olan bazı araçlar, ancak günümüz ekonomik gerekçeli yıkım talepleri mimarın bu tür çabalarını çok aşıyor.

Esasında, yapıların da belli bir ömürü olduğunu kabullenmek gerekli. Yapı ömrü konusunda, tabii ki yapının yeni işlevlere tam cevap verememesi öncelikli bir kriter. Örneğin çağdaş büro binalarından beklenen ısıtma havalandırma sistemlerini, asansörleri, yangın ve deprem güvenliği koşullarını eski bir yapıda yenilense bile sağlamak mümkün olmuyor. Bu tür yıkım talepleri doğal bir sürecin sonucu ve doğru kentsel dönüşüm çabaları ile birlikte yürütüldüğünde kentin ve bina yaşam alanlarının mekan kalitesinin artırılması için de gerekli.

Ancak, yapılar bugün kullanım ömrüne bakılmaksızın farklı gerekçelerle yıkılabiliyor. İstanbul başta olmak üzere kentlerimizde arsa bedellerinin yapı maliyeti içinde oranı çok yüksek. Yüksek arsa maliyeti satış ve kira bedellerini de yükseltiyor. Böylece, yapı yeni bile olsa, yapının yıkılması, arsasının farklı işleyle yeni bir yapı için kullanılması; finansal olarak daha karlı olabiliyor. Bugün kentsel dönüşüm projelerinin bile arkasındaki itici güç mekan kalitesini yükseltme çabası yerine ekonomik beklentiler oluyor.

3 Mimaride nitelik çok geniş bir kavram ve üzerinde genel bir uzlaşma bence mümkün değil. Yapıların korunmasında salt niteliğin de yeterli bir seçim kriteri olduğunu düşünmüyorum. Yıkım sözkonusu olduğunda toplumsal hafızada yer etmiş ve bulunduğu çevrenin kimliğinin önemli bir parçası haline gelmiş yapılar için kolayca niteliksiz yargısına varmanın doğru olmadığını düşünüyorum. Bu yapılar ekonomik ömürlerini tamamlamış, işlevsel olarak sıkıntılı olsa dahi diğer özelliklerinden dolayı farklı değerlendirilmeleri ve belki yeni işlevlerle korunmaları daha doğru olacaktır.

4 Bence, yapıda mimarın değişiklikler konusunda hakları olmalı ve korunmalı, ancak yıkım farklı bir konu. Mimarın direnmesi ile yıkımların engellenmesi gerçekçi bir beklenti değil. İşverenin zaman içinde yapıdan beklentileri bittiğinde yıkılma gündeme gelecektir. Korunmaya değer olan yapıları esas koruyan toplumun ve işverenin paylaştığı kültürel bilinç olmalıdır. Mimar da bu toplumsal bilincin önemli bir parçası ve temsilcisi.

5 Bu tür girişimler etkili olabilir. Tüm karşı çıkmalara rağmen yapı yıkımdan kurtulama bile çabaların yukarıda bahsettiğim toplumsal bilincin gelişimine katkıda bulunacağını düşünüyorum. Üstelik dünyada yıkılacağı ilan edilen birçok yapının kamuoyu itirazları ile korunduğu sayısız örnek var. Örneğin geçen sene Rusya'da Sovyet dönemi apartmanların yıkılma kararına karşı önemli bir tepki ortamı oluştu.

■ *Mehmet Emin Çakırkaya, Tekeli-Sisa Mimarlık Ortaklığı*

Hasan Çalışlar

1 Norm'un Kuruçeşme'deki denizcilik binası her gün iki kez önünden geçtiğim ve çok beğendiğim bir yapıydı. Kısa zamanda yerine yaptığı katkı, çevre uyumu ile kolektif hafızamızda yerini almış bir mihenk noktası oluşturmuştu. Yıkım çalışmaları sırasında da oradan geçiyordum. Galatasaray Adası'nın gayri nizami ekleri ile aynı anda yıkılıyordu. Tuhaf olan aynı anda 100 m yanında bulunan tarihi binanın üzerine alucobond ile bir kaçak ek yapılmasıydı ve buna kimse müdahale etmiyordu. Nitelikli mimarlık ürünlerinin son derece az olduğu ülkemizde, az sayıdaki bu yapıların yıkılıyor olması endişe verici. Eminim bunun altında geçerli bir hukuki sebep vardır ama tüm İstanbul'da sorunlu yapılar bu kadar çokken bu kadar titiz yapılmış bir örneğin yıkılması, diğer onbinlercesine yıkım kararı çıkmaması soru işaretleri uyandırıyor. Şüphesiz, bu kararın arkasında politik bir sebep aranırsa bulunur. Tartışmamız gereken, sistem içinde gayri hukuki bir binanın yıkılmasından çok nasıl yapılabildiği olmalı. Belki de ülkenin en işlek ve en iyi denetlenen aksında bu derece büyük bir yapı yapılıp uzun zaman

kullanılabiliyorsa sistem ve zamanın bunu meşrulaştırdığından bahsedebiliriz. Edemiyorsak vahim bir suistimal zinciri var demektir. Bunca zaman göz yumulan bazı şeylerin birdenbire göz yumulamayacak hale gelmesinde ise genel bir tavır ve kontrol değişikliğinden bahsediyorsak, aynı aks üzerinde peşpeşe yapılan ve gayrimeşrulukları okunan yapılara aynı ihtimalla yaklaşılmıyor olunmasının ardında iyi niyet aramak pek mümkün olmaz.

Şüphesiz bazı binalar da ticari ranta kurban gidiyor; hepsinin sıkıntısı hukuki meseleler değil. Bazı durumlarda yapılar işlevi gereği ilk yapıldığı zaman dilimindeki işlevleri karşılayamıyorlar. Şehrin hızlı gelişimi bazı bölgelerde mecburi değişimlere yol açıyor. Yapı çevresine yabancılaşıyor. Bina güncelliğini korusa dahi, üzerinde bulunduğu arsanın kazandığı kıymeti kaldıramıyor. O zaman da ekonomik müdahaleler ve buna bağlı büyüme gereklilikleri, yıkımlar ve yeniden yapmalar gündeme geliyor. Korumaya kalkılsa mal sahipleri bize niye kötülük ettiniz diye isyan ediyor. Ticari gerçeğe maalesef karşı konulamıyor.

2 Bir binanın fiziki ömrünü mimar biçiyor. Kullandığı malzemeyle, detayla, inşaat kalitesine bağlı dayanıklılığıyla. Fakat bunun kullanılabilirlik ömrünü mimar biçmiyor. Mimar çok esnek bir yapı yapmamışsa, sürekli değişen işlevlere karşı ayakta duramayan bir bina artık geçerliliğini kaybedebiliyor. Biraz önce de değindiğim gibi bulunduğu kent parçasının ani dönüşümüne ayak uyduramıyor, aşırı değerlendirme ya da aşırı değer kayıpları gayrimenkulün sürdürülebilirliğinde önemli bir rol oynuyor. Mimar, yapı yapmak ve tasarlamaktan sorumlu kişi ama ona uzak geleceği görme konusunda bir sorumluluk yüklemek haksızlık olur.

3 Çağdaş mimarlıktaki niteliği her şeyden önce yapı kalitesinde, yapı kalitesinin arkasında bunu ortaya çıkaran tasarım fikrinde, tasarım fikrinin temellendiği düşünce ve bunun kent sistematiği ile uyumunda ararız. Kimsenin düşünmediği, yaratıcı, soruna yaklaşımda farklılık getiren fikirlerle oluşmuş bir tasarım, eğer içindekiler kadar dışındakilerin hayat kalitesinde değer katmayı sağlamışsa, ona nitelikli ürün deriz. Bu ve bazı yapılar, bir süre sonra kent hayatının içinde oynadıkları rolle, insanların hayatına ve anılarına dokunmalarıyla kent hafızasında önemli yer edinirler. Hafızanın bir parçası

olduktan sonra artık bu binaların nitelikli ya da niteliksiz olduklarını değerlendirmenin çok da gereği yoktur. Bir binanın nitelikli ya da niteliksiz olduğu konusunda uzlaşma zaman zaman sağlanabildiği gibi sıkça da farklı mimarlar tarafından farklı görüşler ortaya çıkabilir. Bu çok normaldir.

4 Bildiğim kadarıyla mimarın yapının yıkılmasına müdahale etmek konusunda hukuki bir etkisi yok. Ancak üzerinde yapılacak değişiklik konusunda bir tasarrufu var. Bunu elinde tutuyor olmasının çok faydaları var. Ancak zaman zaman işverenlere karşı kullanılan bir koz olarak suistimal edici tavırlar da doğurabildiğini görüyoruz. Bu kadar hızlı değişen, hızlı üreten bir ülkede ve şehirde bu hakkın korunmasının çok gerçekçi olduğunu ben düşünmüyorum. 1970'lerde çok da nitelikli olmayan bir binayı yapan biri, binanın üzerinde yapılacak küçücük bir değişiklik için mal sahiplerine dünyayı zindan edebiliyor. Demek bu tür değişikliklerin belli sınıflandırmalara tabi tutulması ve belli süreler içinde sınırlandırılması üzerine düşünülebilir. Hatta bazı yapıların akredite edilmesi iyi bir alternatif olabilir. Her mimari ürünü nitelikli bir eser olarak değerlendiren bir hukuki yapı olması elimizde çok az kalmış iyi korunmuş modern mirasın korunmasını da güçleştiriyor. Elbette ki her mimarlık eserini korumaya değer bir kültür varlığı olarak değerlendirmek de zor ve beyhude bir çaba. Ancak nitelikli eserleri tasnif ederek bu binalara müdahale etmek konusunda müellif görüşü şartı aranırsa, sistem daha az zorlanır ve gerçek korumaları yapmak için gerekli yasal düzenlemelerin de önü daha kolay açılabilir.

5 Benim gördüğüm kadarıyla bir bardak su içmek... Binayı mümkün olduğu kadar belgeleyip, çizimlerle fotoğraflarla, filmlerle arşiv çalışmalarını maksimum titizlikte elde edip binada yaşayanların anıları üzerinden farklı bir hafıza yöntemini kayda geçirerek saklamak en iyi yöntem. Bina yıkılacaksa kimse yıkım kararı için mimardan izin almıyor. Binanın boş olması, çürük raporu gibi pek çok şey binanın yıkılması için yeterli. Türkiye'de hiçbir kamuoyu hareketinin maalesef bir şeyleri değiştirme gücü olduğunu düşünmüyorum. Gezi eylemleri dahi böyle bir refleksle başlayıp farklı noktalara gitti. Sonuç hiçbir tarafı tatmin etmedi, konu yalnızca soğumaya bırakıldı.

■ *Hasan Çalışlar, Erginoğlu & Çalışlar Mimarlık*

Ali Cengizkan

1-2 2014 yılında MoMA'ya bağlı, Tod Williams ve Billie Tsien tasarımı Amerikan Folk Art Müzesi'nin yıkılması sözkonusu olduğunda, Doğan Hasol, "Yapıların ömrü, artık mimarların ömründen kısa" demişti. Türkiye'de yapıların ömrü tartışılırken ise, 1999'daydı sınıırım, Eisenman yapı ömrünü 50 yıl olarak biçmişti. Doğal ömürlerin ne olabileceğine aldırmaaksızın, yapının strüktürel, kentsel, ekonomik, anlamsal ömürlerini deyim yerindeyse "takmadan" yapılan "ömür biçmeler"; hele ülkemizde artık kendi benliğimizi silme noktasına geldi. Yerin tarihine duyarsız kalan, giderek kendi tarihini bilmez ve "yapılmış", "kurgulanmış", "yapay" tarihin esiri olur; neyin esiri olduğunu da bilmez.

Her iyi yapının bir değerler sistemi içinde, yeni bir değer ürettiğini düşünürüm. Bu değer, bazen yeni bir emsal, bir zemin kotu, bir saçağın çözümünün özel durumu, yeni bir cephe cesareti, bir kütle artikülasyonu hatta yapının kendi bedenine bile yansımamış -"henüz yansımamış"- bir tasavvur olabilir. Ankara'da 1980'lerde üretilen Sedat Hakkı Eldem yapısının gecikmesinden şikayet eden işveren idareye karşı, şantiye şefinin Sedat Hakkı bürosunda yirmiden fazla saçak çözümünü seçeneğini gördüğünde durumu anladığını ve hoşgörüyü geliştirdiğini bilirim.

Yapıların ömrünün, hatta yapıların nesnel varlığının kendisinin modern sonrası koşuşturmanın ritmine paralel biçimde, "geçicileştirildiğine" hep birlikte tanık olmaktayız. Ancak bu tanıklık, yerel bir özellik, ve nedendir acaba (!), yalnızca ülkemizde bu denli hızlandırılmış bir film akışı içindeki enstantanelere indirgenmiş

durumda. Başka tüm üretim sektörlerini unutup, yalnızca inşaat faaliyetinin kendisinden kazanmaya kitlenmiş bir ekonomi, "yapıcılıktan" değil, "yıkıcılıktan" beslenmekte; "yapıcı" ve "üretici" olma amaçlı ortaya çıkışlarda bile, gözünü yıkımdan kazanacaklarına dikmekte. "Yeni bir Boğaziçi yaratma düşü"nün kendisinin hiç tartıldığını, incelendiğini gördünüz mü? Ama kolektif oy potansiyeli olarak bakılan yurttış kitlelerinin gözü önüne, yeni yollar, yeni arsalar, yeni işyeri olanakları konuluyor öncelikle. Böyle bir ortamda, yaşayan, ayakları üzerindeki bireyin "değeri" olmadığı gibi, "yapılı çevre"nin "değerli üyelerinin" de herhangi bir değeri yok. Sultanahmet Cezaevi'ne yapılanlarla girilip ilerlenen yolda, şimdi sahte Çamlıca Camisi'ne, Süleymaniye Külliyesi'ne, Fatih Mahallesi'ne, Haydarpaşa Garı'na, Salıpazarı'na, Topkapı Sarayı'na, İller Bankası'na yapılanlar konuşulmuyor bile. Sahte bir "modernist korumacılar x muhafazakar canlandırmacılar" ayrımı yaratılmış durumda, "canbaza bak" senaryosunu onlar başarıyla oynuyor.

3 Nedense sağduyu, modern sonrası ortamda özellikle Türkiye'yi terketmiş benziyor: Her türlü tartışmada bir türlü "konuya giremiyoruz". Önyargılar, peşin hükümler, itiraf edilmekten kaçınılan cehaletler, bırakın tartışmayı, doğru düzgün konuşup iletişimde bulunmamızı bile engeller oldu. Bu ortamın yaratılmasında politik iktidarın çok büyük rolü ve suçu var; ancak açıkcası, bunun ipuçları ve ön zemini geçmişte de bulunduğu için "kötülük" bu denli hızlı yeşerebildi. Örneğin cami meselesi: Cami yapılmaz mı, yapılır; az gelen yerde cami yapılır; cami nasıl yapılabilir, öyle yıkılabilir de. Yalnız bu durum, "Sinan kopyası" cami bol bol yapılabilir; "modernist" cami yıkılabilir, anlamına da gelmiyor. Ancak ne olursa olsun cami yapmak; kalıp ve replika olarak nedense 16. yüzyıl camilerini tekrarlayıp-kopyalayıp-aynen yapmak, minareyi şart koştak, minareyi düdüğü gibi iki kat uzatarak orantısız yapmak, her tepenin üzerine tüy diker gibi birbirinin aynısı cami yapmak, mekan kalitesini hiç düşünmediğimiz cami(ler) yapmak ve toplamda bu camiler yoluyla herkesi, yurttış, hemşehriyi kötü tasarım ürünü dini mekanlara "mahkum" etmek, bu son yılların ürünü... Öte yandan, örneğin orman meselesi: Ağaç dikerek koru ve orman yapmak, ormanı korumak ve geliştirmek, ancak ne pahası olursa olsun orman yapmak, tekil ve çoğul ağacı korumak ve orman yapmak; ancak bunu

yaparken ağacın kendisini ve ormanı unutmamak... Madem yapıyoruz kesmeyi de unutmamak, madem yapıyoruz budamayı da unutmamak, gerekmiyor mu? Türkiye, ağaç budama yöntemlerini unuttu; kimse budamayı, budama çeşitlerini bilmiyor. Dipdibe ağaç dikmekten, büyük ağaç, küçük ağaç, anıtsal ağaç, asırlık ağaç, endemik bitki, çalılık, makilik, koruluk ayrımlarını unuttu. Yine öte yandan, örneğin yol meselesi: Bir kesim diyor ki "Yol medeniyettir": Bayatlamış bu slogan, dağları modernist yollar ve izlerle aşma, fethetme döneminde kullanılıyordu; hadi şimdi de öyle beldelerimiz var diyelim. Ama asfalt yol yapmayı unuttuk; karayollarını bölge bazında özelleştirdikten sonra, neredeyse şerit hesabı bile yapılmadığını gözlüyoruz. Taslak ve acemi yollarını, araç geçişinin yoğunluğu vasıtasıyla ehlileştiriyoruz. Halbuki asfaltın kaç katman olacağını, ne kadarlık dolguya oturacağını biliyoruz; ihaleyi alan yandaş firmanın işine gelmediği için seçimle gelen partizan görevliler, kamu adına denetim de yapmıyorlar artık. Şaka yapmıyorum, iki şeritli yol giderken dört şeride çıkıp, kavşakta birden yine iki şeride düşüyor. Bunun arkasında bakıyorsunuz, denetimden uzak dengesiz bir belediye başkanının kendisine muhalif kişilerin arsalarını taciz etme hevesi var. Asfalt yapmayı unuttuğumuz gibi, makadam yol yapmayı, şose yol yapmayı da unuttuğumuz durumdayız. Otoyol ile şehirlerarası yol farklarını ve ayrımlarını yaratmayı unuttuğumuz durumdayız. Sonra "Yol medeniyettir" dediğinizde, kof ve ölü slogandan öteye gidemiyor.

Bütün bu alanlardaki üretim süreçleri, yapma biçimleri, kişisel deneyimler ve görgü, bileşik kaplar kuramı eşliğinde birbirine bulaşıyor: Mimari yapının niteliğini nerede ararız? Koruma değerlerini ve müelliflik boyutunu, telifin mirasını nasıl tartışabiliriz? Son zamanlarda bir miktar İstanbul AKM yenileme projesi ilintisiyle yapılan tartışmalar, biraz daha konuşmaya yatkın hale geldiğimizi kanıtlıyor; ama ne yazık ki mimari eleştiriye ve mimarlık taksonomisini geliştirip işletmenin ve görünür kılmanın neredeyse başlangıç çağlarındayız.

4-5 Mimarlıkla sanatları buluşturan önemli alanın, "telif" ya da "yaratıcı hakları"na ilişkin olduğunu düşünüyorum. Bir şairin ve ressamın hakları, eserlerini üretip alenileştirme anlarından başlayarak dönüşür; bir şair bilindik şiirini yıllar sonra değiştirme hakkına sahiptir, ancak

okur camiasından tepki görürse, bu “yenileme”yi bir kez daha düşünmelidir. Geçmişte şiirlerini “güncelleyen”, daha “anlaşılır sözcük”le değiştiren şairler bu tepkiyi gördüler. Herhalde ressamın resmini yıllar sonra yeniden “rötuşlaması”, benzerleri tarihte görülse bile, alışıldık bir edim değildir. Şaire ve ressama, önceki yapıtlarının verdiği hakla çeşitleme üretme izni, kamuoyunca da tanınabilir. Kuşkusuz etik boyutları olan bir durumla karşı karşıyayız. Mimarlık ürünü ise işveren tarafından tasarım hakkı “satın alınan”, bu hakka dayanarak “inşa edilen” ve “kullanılan” bir üründür. Türkiye’de telif hukuku, mimarlık ürününün “fayda” boyutunu aşırı önemseyerek diğer boyutlarının tümünü silmekte. Türkiye’de telif hukuku, mimarlık ürününü, onun temsiline, çizimlerine indirgeyen, dolayısıyla “mimari yaratı”nın nesnesini yalnızca yapının “çizimlerine indirgeyen” hukukçularla dolu. Bu anlayış değişmedikçe ve kamuya maledilen, mal olmuş değerlerin savunuculuğunu bizzat kamu yapmadıkça, kamu kendi haklarının farkına varmadıkça, hukuki yollara başvurmanın anlamlı olmayacağını düşünmekteyim.

■ Ali Cengizkan, Prof.Dr.; TED Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

Mutlu Çilingiroğlu

1 Düzgün, temiz, nitelikli ve kimlikli bina olarak kabul ettiğimiz bu tür yapıların yıkılmasına ve yıkılma kararlarının alınmasına meslekten birisi olarak üzülmemek elde değil. Ancak yıkılma sebeplerini ve gerekçelerini bilemediğim için kural, hukuk ve ilkeler yönünden objektif bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Kişisel tepkim “yazık, neden acaba” demekten maalesef öteye gidemedi.

2 Binaının ömrünün tayininde mimarın görüşü kadar toplumun kültür yapısı, olaylara ve kararlara objektif bakma alışkanlığı edinmesi, birikimin ve bilginin karara etkin olması ayrıca teknik ve günümüz için verimlilik, sağlamlık, işlevsellik ve teknolojik gelişim yönünden yeterlilik, hukuki ve mesleki hakların korunması belirleyici olmalıdır.

3 Ortaya çıkan ürüne, mimari anlayışa doğu, batı, kuzey, güney demeden mesleğin ana değerlerine sahip olup olmadığı strüktür, malzeme, mekan, kurgu, uyum, işlevsellik gibi değerler gözleminde bir değerlendirme yapılarak konsensüs sağlanabilir. Bu uzlaşma tabii ki toplumun ve ondan sonra meslek gruplarının ve yetkililerin kültür, bilgi, ve bakış açılarındaki objektif bakış birikimlerine doğrudan bağlıdır. Öncelikle yaptıklarımızın ikinci, üçüncü kentsel dönüşümler ile yenilenmesi gereği duyulmayacak nitelikte olmalarını sağlamalıyız. Eskilerin o bilinç ve kriterler ile süzgeçten geçirilip yeniden yapılması, niteliklilerin de korunması sağlanabilir.

4 Bu konu inanılmaz şekilde karşılıklı olarak yatırımcı ve mimar arasında uzlaşmaya bağlanamamış bir konu olarak ortada durmaktadır. Ancak adaletli ve objektif bir değerlendirmeyle yapı bittikten sonra yapı üzerindeki hak ve hukukun mimari yönden tek yetkilisinin mimar olduğu hususunu tam içime sindirememekteyim. Bu konunun müelliflik haklarını yeniden belirlerken dengelerin sağlanarak yeniden oluşturulmasında yarar vardır. Kanaatimce hiçbir yetkinin kontrolsüz güç olmasına olanak sağlanmamalıdır.

5 Yukarıda belirttiğim gibi yıkılma kararına karşı objektif değerlendirmeyle mimari tek başına bırakmadan (diğer disiplinler ile) hukuki yolların denenmesi dışında yine belirttiğimiz gibi genel kültür yapısı ve toplum reaksiyonu izlenecek yoldur.

Tüm konularda aynı zamanda mimari alanda konulan kriterlerde toplumsal bir konsensüs sağlayamamak, objektiflikten uzak tarafgir kararlar almak karşısında yapılacak çok şeyin olduğunu düşünmüyorum. Bu soruya ülkemiz bazında cevap veriyorum. Bu hakların korunmasında sizin de ifade ettiğiniz gibi hukuki yollara başvurmak kamuoyu oluşturmaya çalışmak, en azından kısa sürede sonuç alınmasa bile yapılması gereken inisiyatiflerdir. Ama en gerçekçi olanı; gerçekten mimari ürün ve yapıtları

mimari nitelikleri yukarıda da belirttiğimiz kriterlere sahip olarak üretmek hem meslek grubunun hem yetkililerin hem de toplumun mimariye bakış açılarına olumlu katkı sağlanmasına vesile olmak, olmalıdır.

■ Mutlu Çilingiroğlu, Mutlu Çilingiroğlu Mimarlık

Boran Ekinci

1 Benim bu konulardan yeni haberim oluyor. Ayrıca ben de size bir haber ilave edeceğim. Bu üç yapıya tepkim farklı farklı ancak özetle iyi yapıların yıkılması acı bir durum. Korunması için mücadele vermek iyi, fakat bazen de elden bir şey gelmiyor. Biz de bu sene elimizden gelmeyen bir durum yaşadık. Sinan Erbuğ ile birlikte yaptığımız Şişecam Polatlı İdari ve Sosyal Tesisi’nin kaba yapısı bitmişti. Yapının tek katlı ve brüt beton olduğunu düşünürsek çok büyük bir oranda tamamlandığını söyleyebiliriz. Fakat yapıyı yıkmaya kararı aldılar. Bu projenin Ulusal Mimarlık Ödülü’ne aday olduğunu ayrıca belirtmem gerekir ve meslek hayatımızda yaptığımız en özellikli, en çok sevdiğimiz projelerin de başında gelir. Neden yıkılıyor, diye sordüğümüzde ise aldığımız cevap oldukça ilginçti. Yapı, çok güzel oluyormuş; Şişecam fabrikalarının hiçbirinin bu kadar nitelikli idari ve sosyal tesisleri yokmuş. Diğer fabrika çalışanlarına haksızlık oluyormuş. Yapıyı yıkıp yerine standart binalardan yapacaklarmış. Biz de yapıyı yıkmamanın ve yeni bina yapmanın, yapıyı tamamlamaktan daha pahalıya mal olacağını söyledik. Ancak söylediğimizle de kaldık. Yapı yıkıldı.

2 Ülkemizde yapı ömrüne etki eden en büyük etkenin planlama hataları veya plansızlık olduğunu düşünüyorum.

Erken Cumhuriyet dönemlerinde dahi yapılan planlamalar birçok defa varolan kent dokusuyla bağ kurmamışlar. Eski doku ve oradaki yapılar zamanla eskimiş, değer kaybetmiş ve bozulmalara maruz kalmışlar, bazıları tamamen ortadan kalkma durumuna gelmişler. Bu yapıları ve çevresini bozan planlamaları da bozan yeni planlamalar da gelmiş. O da onu bozmuş. Çevresi bozuk olan yerde yapıyı tutmak da çoğu zaman mümkün olmuyor. Bu kaosa bir de plansız ve kaçak yapıların veya kaçak eklentilerin yapıldığını (ki ülkemizde yapı stoğunun çoğunluğu bu şekilde belki de) ekleyelim, bu bölgelerde yapı korumak (korunacak yapı ne kadar az olsa dahi) oldukça zor. Bir de Bağdat Caddesi'nde ve kentsel dönüşüm olan birçok yerde olduğu gibi bölgenin imar durumu ve yoğunluğunun değiştirilmesi konusu var. Bölgede yoğunluk ve rant değişimi olduğu zaman bütün binalar yıkılıyor. Emsal değişikliği bir bölgeye indirilmiş en büyük darbe oluyor. Tarihimizi siliyoruz.

Yapı ömründe strüktürel sistem tabii ki önemli. Ancak bu daha çok kötü imalat yapılmışsa gündeme geliyor. Strüktürel sisteme göre yapıların ömrünü test edemedi önce yapılar zaten yıkılmış oluyor.

Bir de tabii ki insan faktörü var. Sahip olduğu veya kullandığı yapıların kıymetini bilmeyen, kültürel eksiklik içinde olan insanlar yapılara zarar veriyorlar ya da yıkıyorlar. Bu eskiden beri var. Tarihi kiliselerdeki fresklere veya mozaiklere zarar verenler örnek. Tuhaf tabelalar asanlar örnek, örnekleri saymaya başlamak korkutucu. Ülkemiz bu tip örnek zenginliği açısından dünyada birincidir diye tahmin ediyorum. Bir de bu kişilerin kamuda yetkili olduğunu düşünün ki bizde yetkililerin çoğu bu kişilerden oluşuyor. Tarihi Yarımada'da sokaklardaki tüm cephelerin Osmanlı-Selçuklu motiflerine bezemesinden tutun, Ankara havaalanı yolundaki tüm yapıların bir yüzünün aynı cephe malzemesi ile kaplanması gibi yaklaşımlara kadar, oldukça akıl sır ermez kentsel ölçekte yıkımlardan bahsedebiliriz. Bu konuda da oldukça zenginiz. Bu konu oldukça uzuyor, kalemini durduramıyorum. En iyisi keseyim.

3 Bir yapı neden iyidir? Çok farklı kriterler etken olabilir. Bazen kalite, bazen ciddiyet, bazen teknolojik özellikler, bazen deneysellik, bazen öncül olma özelliği, bazen uyum kabiliyeti, bazen artistik tarafı, bazen sosyal etkisi, bazen yüklendiği anlam, bazen kullanıcıları, bazen yaşananlar, bazen de yapının

düşündürdükleri, hissettirdikleri... Bu liste daha uzar da uzar. Bir yapının iyiliği uzman kişilerin süzgecinden geçtiği zaman ise tescilleniyor. Çok sayıda kişinin kritik etmesi önemli, o zaman konsensüse varılıyor. Toplumun gücü diyelim.

4-5 Yapıyı yıkmak hakkının mal sahibinde olması doğru. Ancak yapı topluma mal olmuş ve tescillenmişse, o yapı artık sadece mal sahibine değil topluma ait oluyor. Ve topluma ait olan bir şeyi yıkmaya kimsenin hakkı yok. Yapıları tescilleme için yapılan girişimler tabii ki etkili olabilir, ancak bir garantisi de yok.

■ *Boran Ekinci, Boran Ekinci Mimarlık*

Deniz Güner

L Evet, bu gelişmelerden öncelikle sosyal medya yoluyla haberdar oldum. Genellikle ya bir mimarlık portalından ya da tasarımcısının kişisel sosyal medya hesabı üzerinden yapmış olduğu haberler yoluyla duydum. Benzer içerikteki kısa bilgilere daha sonra, sayıları bir elin parmağını geçmeyen Türkiye'deki süreli mimarlık yayınlarının "haberler" kısmında bir kez daha rastladım. Gerek dijital ortamda ilk kez, gerekse basılı dergileri okurken aklımdan geçen düşünceler, her alanda methiyeler düzülen Çin ve Japonya'yı nihayet Türkiye mimarlık alanında da yakalamış olduğuydu. Bu düşünceye, 2006 ve 2012 yıllarında bu iki ülkeye yaptığım seyahatler sırasında, dünya kenti niteliğindeki bir dizi metropolde bulunan güncel mimarlık örneklerini ziyaret ederken yaşadığım travmatik deneyimler neden olmuştu.

Japon kentlerinde görülen muazzam değişimin alışkın olduğumuz değişim hızının çok ötesinde olduğunu şaşkınlık içinde gözlemlemiştim. İki yıl önce basılmış mimarlık rehberlerinde yer alan binalardan en azından birkaçının yerlerinde yeller estiğini veya radikal biçimde dönüşmüş olduklarını gördüğümde, kentteki değişim hızının basılı medyanın ötesine geçmiş olduğunu hayretler içinde farketmiştim. Japonya gibi bir ülkede, tanınmış tasarımcılar tarafından inşa edilmiş, presizyonu yüksek nitelikteki yapıların böylesine hızla gözden düşerek, iskartaya çıkmalarını, o zamanlar yeniliğe ve modern olmaya aşırı takıntılı Japon toplumsallığı ile ilişkilendirmiştim. Ancak Çin'de gördüklerim bunları naif ve masum kılacak nitelikteydi.

"Çağdaş" Çin Mimarlığı adı altında yüzlerce kitap, uluslararası arenada dolaşan onlarca sergi ve yığınla mimarlık portalında tanıtılan binaların büyük bir çoğunluğunun 10. yıllarını devirmeden ya ağır bir tahribata maruz kaldıklarını ya da yıkılarak yerlerine yenilerinin inşa edildiğini görmek oldukça sarsıcı bir deneyimdi¹. Japonya'dakine benzer bir biçimde, yalnızca resimlerde kalmış bu binaları bulmak için yaptığım onca zahmetli yolculuk ve hummalı arayış sonrasında idrak ettiğim en önemli iki şey, bir yandan Çin'i vareden yırtıcı tüketim/ inşaa hamlesinin o akılalmaz ve insanlık dışı büyüklüğünü derinden hissetmek, diğer yandan küresel kapitalizm çağında mimarlığın sadece sermaye birikim sürecini hızlandıran bir araca dönüşmesine şahit olmanın şokuydu.

Küresel kapitalizmin komünizmle garip melezlenmesinden doğan ve "devlet-kapitalizmi" adı verilen bu sıradışı ve girişimci vahşi ruh, iyi ve kaliteli mimarlık ürünlerini bile emlak piyasasına artı değer üretecek salt metalar olarak görmekte, yeterli verimliliği ve ekonomik performansı sağlayamadıkları anda emtia olarak sisteme yeniden dahil edilmelerinde hiçbir sakınca duymamakta. Nitelikli mimarlık ürününü sıradan ve niteliksiz bir yapı ile eş tutan bu zihniyet, nihayet Türkiye'ye de ekonomik rol modeli olarak benimsediği Çin'den transfer edilmiş görünüyor. Tarihi kent dokusunun ve müthiş nitelikli yapıların alışveriş merkezi ve "çağdaş" yapılar yapmak adına greyderler ile hızla yıkıldığı Çin'de, Komünist Parti'nin kuruluşuna tanıklık etmiş ve İlk Ulusal Komünist Parti Kongresi'nin gerçekleştirildiği Şangay'daki tarihi bir bina² veya Mao Zedong'un yaşadığı ilk ev³ bile alışveriş merkezlerinin içine dahil

edilmekten kendilerini kurtaramamış görünüyorlar. Bunun gibi yığınla sarsıcı deneyimi yaşadıkdan sonra, her şeyi yerle bir eden küresel finans kapitalizminin debdebesi içinde Türkiye'nin hala birinci vitesle gittiğini söylemek bir yanıyla içimizi rahatlatılabilir ancak diğer yandan kötü kehaneti de görünür kılar.

Küresel yatırımcılar ve talepler ile biçimlenen gayrimenkul piyasasındaki hızlı değişim, Türkiye'de de değer dönüşümlerini benzer şekilde hızlandırmış görünüyor. En azından Minicity için yapılan açıklama, arazinin konumundan kaynaklanan değer artışının, yapının emtia değerinin üzerine çıkması ile ilişkili olduğunu gösteriyor.

2 Az önce de belirttiğim gibi, içinde yaşadığımız çağda artık nesnelere/emeğin/yapıların değeri kendiliğinden sahip oldukları meta değerinin, değişim veya sembolik değerlerinin çok ötesindeki bir dizi değişken mekanizmalar sayesinde sürekli yeniden belirleniyor. Aktörlerin belirsizliğinin yanısıra ulus aşırı yatırımcıların da katkısıyla, bir binanın performansı veya ekonomik ömrüne dair beklentilerin önceliği, fiziksel ömrünün önüne geçmiş durumda. Böylesi bir sistem içinde yapıların ömrünü tahmin edecek en son kişi muhtemelen mimarıdır. En fazla on yıl içinde plan kurgusunu ve programını değiştiren, cephesini yenileyen alışveriş merkezleri dikkat alındığında, bu yapıların gayrimenkul piyasası içinde en fazla kar getiren outlet, hastane, okul vb. programlara göre hızla dönüştürüldükleri sıklıkla görülmektedir. Bu nedenle yapının ömrünü, içinde bulunduğu konumun/semtin gayrimenkul değerindeki değişim hızı, değişim nedeniyle artan rant basıncı ve tabii ki piyasa ekonomisi belirlemektedir.

3 Öncelikle, "çağdaşlık" denilen muğlak kavram üzerine biraz düşünelim. Sözlük karşılığıyla "içinde bulunulan çağa, yaşanan zamana ait olan" anlamında, geçmiş ve geleceğe gönderimli olmaktan ziyade şu ana, şimdiye, güncel gönderimi olan bir kavram. Ancak, sanat ve mimarlık alanına gelindiğinde iş biraz çetrefilleşiyor. Çağdaşlık, genellikle "modern mimarlık" ile ya da sıfat olarak kullanılan ve "yeni"ye referans veren "modern" ile karıştırılıyor. Oysaki modern mimarlık (ve modern hareket) gerek sanat tarihçileri gerekse mimarlık tarihçileri tarafından üzerinde kısmen uzlaşmış, historiyoğrafik olarak dönemleştirilerek içeriği netleştirilmiş bir sanat hareketidir.

Öte taraftan, değil çağdaş mimarlık, "çağdaş sanat"ın (contemporary art) bile ne olduğu konusunda bir uzlaşıya varılabilmiş değildir⁴. Belki de uzlaşılan tek şey modern sanatın sonuna işaret eden bir kavram olduğu; Artun ve Örgen'in de vurguladıkları gibi " (...) şimdiki zamanda olup biten bir hadise yerine, bir döneme karşılık geldiği ve bu dönemin de küresellik olduğu konularında herkes hemfikir. Çağdaş dönemde sanat, iletişime ve finansa evrilerek modernizme ve avangarda son veriyor; hatta modernizm pastışı olarak tanımlanan postmodernizme de. Zamanımızda sanatın gösterdiği bir hakikat var, o da piyasa⁵."

Öte taraftan, çağdaş mimarlıktan önce "çağdaş olmanın niteliği" üzerine kafa yormak gerektiğinde, sanat alanından çıkıp rotamızı felsefe ve düşünce dünyasına çevirmek ve Giorgio Agamben'in "What is Contemporary?" metnine bakmamız gerekir⁶. Metninin başında Agamben, Roland Barthes'ın Nietzsche'ye referansla "Çağdaş olan, zamana aykırı olandır" ifadesi ile Nietzsche'nin kendi zamanıyla hesaplaşmaya ve şimdi karşısında bir tavır almaya çalışmasına vurgu yapar. Bu sayede de güncel ile çağdaş arasında bir ayırım yapılmasını öngörür. Gülsüm Baydar'ın ifadesiyle "(...) güncellik, egemen ekonomik, politik ve sosyal güçler ağının sorgusuz sualsiz parçası olma halini ifade ediyor. Çağdaşlık ise bir yandan ister istemez bu ağın içinde yer alırken, bir yandan ona biraz mesafeli durabilmeyi, zamanın biraz dışında kalabilmeyi gerektiriyor. Agamben'e göre bunu yaparken bir yandan güncel olanı izlerken diğer yandan da onun karanlık tarafını sürekli gözaltında tutmak gerekiyor⁷." "Çağdaş olma" meselesini incelerken Agamben, zamana uyum sağlama, zamandan ayrılma veya zaman-dışı kalma gibi ikircikli konulara eğilerek, içinde olunan zamana rağmen mesafeli ve eleştirel olmayı "çağdaş" olmanın temel niteliği olarak tanımlıyor: "Akıllı bir insan kendi zamanından nefret edebilir fakat ne olursa olsun, reddedilemez bir biçimde ona ait olduğunu da bilir, kendi zamanından kaçamayacağını da. O halde çağdaşlık, kişinin, bağlı ve aynı anda mesafeli olduğu kendi zamanıyla tekil ilişkisidir⁸." Çağdaş özne, şimdiki zamanı diğer zamanlar ile ilişkiye sokabilen, farklı zamanlarla mukayese edebilen biridir.

Agambenci bakış açısıyla bakıldığında çağdaş mimarlık, güncelde olmakta olan, piyasa tarafından belirlenmenin ötesine geçebilen, içinde zamanları aşan nitelikler

barındırabilen, eleştirel bir mimarlık olmakta. Eğer, çağdaş mimarlık eserlerinin niteliği üzerine kafa yormaya başlayacak isek bu Agamben'in sözünü ettiği şekilde, içine gömülü olduğu zamanı aşabilen, kendi zamanıyla hesaplaşmaya ve şimdi karşısında bir tavır almaya cesareti olan mimarlıklar üzerine olabilir.

4 2007 yılında Bilgi Üniversitesi'nde gerçekleştirilen "Arkimeet: Eduardo Souto de Moura" etkinliğini beklerken kazara girdiğim bir derste, o dönem Matematik Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışan Bilgisayar Bilimci Chris Stephenson, "Copyright" olgusunu müthiş yaratıcı ve eğlenceli bir biçimde öğrencilere anlatıyordu. Nirvana grubunun satış rekorları kıran ilk albümlerinden ne kadar az para kazanmış olduklarından, yalnızca bir defa ürün veren geni oynanmış çiçek tohumlarına kadar verdiği farklı örnekler sayesinde küreselleşen dünyada "copyright"ın neden giderek önem kazandığını anlaşılır bir biçimde aktarmıştı. Belirsizliğin arttığı bir dünyada en risksiz ve güvenilir şeyin bir nesne, tasarım veya ürünün haklarına sahip olmak olduğunu, sosyolog Ulrich Beck'in *Risk Toplumu* kitabında bahsettiği onca şeyi lisans öğrencilerinin keyifle anlayacakları şekilde bir çırpıda anlatıvermişti.

Bu bakış açısıyla bakılırsa, çoğu mimar için tasarladıkları yapı, afilli bir tasarım veya yüce bir sanat nesnesi olmanın ötesinde üzerinde tasarrufla bulunabilecekleri bir "copyright" nesnesi, müellifi oldukları bir çeşit patenttir. Zaman içinde yapıda yapılacak her türlü değişiklikten veya kendisinden alınacak yazılı izinlerden gelir elde edebildiği bir tür "copyright" nesnesidir. Hem gelir getirebilen hem de tasarımcıya yaratıcılık tatmini veren bu güvence, giderek belirsizleşen dünyada çoğu kişi tarafından kolayca feragat edilebilecek bir hak gibi gözükmemektedir.

5 Mülki hakların kökeni, çağdaş hukuk sisteminin tesis edildiği Roma Hukuku'ndan itibaren net bir şekilde tariflenmiştir. Fikri mülkiyet hukuku; fikir ve sanat eserleri (copyrights) ile sınıflı mülkiyet hakları olarak zaten hukuk sistemi tarafından günümüzde güvence altına alınmıştır. Bir yapının yıkılma kararı, müellifin vefatı veya feragatname vermiş olması gibi özel durumlar dışında zaten hukuki süreç gerektiren "Hak İhlali"dir. Öte yandan, kamuoyu yaratma ve toplumsal baskı mekanizması oluşturmak demokratik ülkelerde yaygın bir kamusal araç olmasına karşın, ülkemiz

koşullarında olumlu sonuçlar vermediği sayısız defa görülmüştür.

■ Deniz Güner, Prof.Dr.; DEÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Notlar:

- 1 Deniz Güner, "Hızlı Modernleşme ile Çağdaşlığın Çarpıştığı Kent Qingpu", *Serbest Mimar Dergisi* 12, 2013, s. 72-79.
- 2 Jacqueline Wong, "Chinese communist site Xintiandi now a bastion for capitalism", *Reuters*, 29.06.2011: [https://www.reuters.com/article/uk-shanghai-communist-site/chinese-communist-site-xintiandi-now-a-bastion-for-capitalism-idUSLNE75S01I20110629]
- 3 "Chairman Mao's old Shanghai home reopening inside luxury mall known as a cradle of 'cosmopolitan chic'", *The Telegraph*, 26.12. 2013: [http://nationalpost.com/news/chairman-maos-old-shanghai-home-reopening-inside-luxury-mall-known-as-a-cradle-of-cosmopolitan-chic].
- 4 Cuauhtémoc Medina, "Çağdaş Sanat: 11 Tez", çev.: Özge Çelik içinde Ali Artun, Nursu Örgü (Der.), *Çağdaş Sanat Nedir?; Modernlik Sonrasında Sanat*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s. 7-18.
- 5 Ali Artun, Nursu Örgü (Der.), *Çağdaş Sanat Nedir?; Modernlik Sonrasında Sanat*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, Arka Kapak.
- 6 Giorgio Agamben'in Venedik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi'nde verdiği felsefe dersinin girişi. Giorgio Agamben, "What is the Contemporary?", *What is an Apparatus and Other Essays* içinde, İngilizce'ye çevirenler David Kishik ve Stefan Pedatella, Stanford University Press, 2009.
- 7 Gülsüm Baydar, "Güncellik ve Çağdaşlık Üzerine", *XXI Dergisi* 111, Temmuz-Ağustos 2012, s. 34-35.
- 8 Giorgio Agamben, *Çıplaklıklar*, çev.: Suna Kılıç, Alef Kitap, İstanbul, 2017.

Tülin Hadi

1 Yakın dönemde inşa edilmiş bu üç yapı, yıkıma konu olsalar da aynı duruma işaret etmiyorlar ve farklı tepkiler yaratıyorlar. Armona Denizcilik Yönetim Binası'nın yıkıldığını haber

sitelerinden öğrendim. Haberde verilen yer tarifine göre yıkıldığını tahmin ettiğim bina bu idi ama bir yanlışlık var herhalde diye düşündüm. Habere eşlik eden fotoğraflara bakınca hayretler içinde kendi kendime "O binaymış" dedim. Bu yıkımla ilgili beni şaşırtan, nitelikli bir yapının yıkımından çok, kaçak olduğu iddia edilen bir yapının o kadar göz önünde bir yerde denetimsiz bir şekilde inşa edilebilmesi ve onca süre varlığını sürdürebilmesi oldu. Minicity'nin yıkılacağı haberini mimari basından öğrendim. Yapının konumlanması, yer aldığı bağlamı düşününce beni fazla şaşırtmadı. Antalya kent merkezinden uzakta, ıssız bir noktada konumlanması, bir tema parkın içinde yer alışı, arazi üzerindeki kullanım hakları değişince başına gelebilecekleri ve hazin sonunu zaten akla getiriyordu. Bununla birlikte, alan üzerindeki yeni tasarruflar dikkate alındığında varlığını sürdürememesi için bir neden yok. Tuzambarı ile ilgili gelişmeden bu dosya vesilesiyle haberdar oldum. O zarif yapının başına geleceklerden başka, kendi yarattığı değere kurban gitmesine hem şaşırdım hem üzüldüm.

2 Mimar genellikle, yapı sonsuza kadar yerinde duracakmış zihniyeti ile çalıştığı için onun biçtiği ömür bellidir. Ancak mimarın biçtiği ömür ile hayatın akışı birbirini tutmayabilir. Yapının ömrü, günün koşullarına adapte olabildiği ölçüde ya da şöyle diyelim, tasarlayanlar yapıyı günün koşullarına adapte edebildiği ölçüde uzayabilir. Bununla ilgili bildiğim en çarpıcı örnek sanırım Barselona'da, değişen koşullara ayak uydurmakta zorlanıp cazibesini yitiren ve yıkılması sözkonusu iken kendisi de bu alanın bir kullanıcısı olan EMBT'nin (Enric Miralles & Benedetta Tagliabue) müdahalesi ile yeniden canlanan Santa Caterina Pazarı. Son kertede, yapının bir kısmını yitirip değişik ekler olarak orijinallliğini kaybettiğini savunanlar da olacaktır. Ancak, yapı çevrenin ihtiyacı olan koşullara uyumlanarak yeni bir diyalog ortamında eskiden beri süregelen pazar yeri fonksiyonuyla yaşamaya, kullanılmaya devam etmektedir.

3 Bu sorudaki nitelik kavramının çağdaş yapılarla sınırlanamayacağını düşünüyorum. Nitelik denen şey eski-yeni tüm mimarlık ürünlerini kapsar. Bir yapıyı nitelikli kılan kriterler üzerinde mutabakat sağlanabilir. Yapının bağlamla kurduğu ilişki, değişen durumlara kendini uydurabilme becerisi, kültürel bir mirası temsil etmesi, strüktüründeki özgünlük, malzemeyi yorumlayışı ve detaylarındaki özen, kaliteli işçilik... Uzayıp giden bir

liste. Niteliksiz bir yapıyı yıkmaya kararı tabii ki daha kolay alınır. Yaşının ne olduğu konusundan çok yukarıda sıraladığımız değerlere sahip olup olmadığı önemli. Ancak bazı yapılar niteliksiz oldukları halde türünün son örneği olduğu için koruma altına alınabilir. Zaten UNESCO, ICOMOS gibi uluslararası kuruluşlar da bu mutabakatlar üzerinden ilerleyerek kararlar alıyorlar. Yani uzlaşmalar zaten var. Uyup uymamak bize kalmış.

4 Tartıştığımız konu, yapıların korunması olmakla birlikte asıl mesele sanırım, hafızanın korunup korunmaması, ani değişikliklerin, söküp atmaların toplumsal hafızamız ve algımız üzerinde yaratacağı etkilerle ilgili. Kendi ülkemiz sınırları içinde yaşanan örnekleri düşününce, telif yasaları ile elinde bazı hakları bulundurabilen mimarlar ve meslek çevrelerinin, bu yegane gücü yapının konumlandığı yerdeki ortak hafızayı korumak motivasyonu ile harekete geçirdiklerini görüyoruz. Ancak bu asıl ve gayet önemli mücadele içinde, tekil yapının niteliklerine odaklanıp, sınırlı sayıda insanı ilgilendiren kriterleri gerekçe göstermenin elimizi zayıflattığı düşünüyorum.

İdari kadroların, işverenlerin bir yapıyı veya çevreyi kesin şekilde ortadan kaldırma kararı ne kadar rahatsız edici ise, birtakım yasal düzenlemelerin mimara tanıdığı veya tanıyabileceği hakların, gerçekçi olmaması bir yana, bir meslek grubunu aynı konuda karar verici konuma getirmesi de aynı ölçüde rahatsız edici duruyor. Bu da bizi demokrasi kültürüne götürüyor.

5 Bir yapının yaşamını sürdürmesi için, kullanıcıların orayı kullanmak, korumak konusundaki samimiyeti ve iradesinden daha etkin bir yol olduğunu zannetmiyorum.

■ Tülin Hadi, TeCe Mimarlık

Hüseyin Kahvecioğlu

1 Bu yapıların yıkım konularından haberdar oldum. Ülke ve dünya ölçeğinde hızla değişen gündemler ve olup bitenlerden olsa gerek bu haberler karşısında çok yaşadım. Mimariyi ilgilendiren konularda hoyrat tavırlarla karşılaşmak artık şaşırtıcı bir durum olmaktan çıktı.

2 Mimar binanın ömrüne dair öngörü sahibi olabilir. Ama tek başına karar verici değildir. Bu yüzden ömür biçmesi beklenmez. Yapının ömrünü belirleyen, bulunduğu ortamın tüm dinamikleridir.

3 Üzerine saatlerce konuşulabilecek, yazılabilecek bir soru... Genel geçer tek bir cevabı yok bana göre. Nitelik yapının nesnel halinde, hayata ne kattığında, hayata nasıl katıldığında, üstlendiği temsilîyet rolünde veya bunların tümünde birden aranabilir. Üzerinde uzlaşmak gerekmez. Bu anlamlarda özel bir niteliğe erişmemiş tüm yapıların yıkılması da olağan sayılmaz. İşin bir de ekonomisi var.

4 Bir yapının ömrü boyunca bir şekilde mimarının uhdesinde olması, mimar için ağır bir yük. Korunmaya değerliğin takdiri ve takibi mimarın işi olmamalı. Korunması istenen yapının iş uzmanlarından, meslek kurumlarına ve kamuoyuna kadar uzanan taraflar içinde sahiplenilmeye değer bulunması önemli. Böyle bir sahiplenme olduğunda sadece mimarın değil, işverenin de sözü bir yere kadar geçebilir.

5 İşin sonunda yine “İş başa düşerse ne yapmalı?” diyorsak, her mimarın kendi kişiliğine göre bir tavrı olabilir diyorum. Bana göre yapıların da ömrü vardır ve bu ömür bazen öngörülenden kısa olabilir. Öncelikle korunmaya değerliği konusunda yapının mimari dışındaki taraflarda da yaygın bir görüş olması önemli.

■ *Hüseyin Kahvecioğlu, Doç.Dr.; İTÜ Mimarlık Fakültesi*

Fotoğraf: Deniz Çınar

Haydar Karabey

1-5

Mimarlık: Rant Aracı?
Mimarlığı “tanrısal” bir iş sanmanın saflığı içinde ve gelecek heyecanı ve umuduyla dopdolu bir öğrenci iken bir gün aniden bir hocam (Mehmet Ali Handan - Kadıköy yakasında onlarca villa yapmıştır kendisi) ağlamaklı bir biçimde “Çocuklar, biliyor musunuz, bu sabah ayakta kalmış olan son yapımın da yıkılmakta olduğunu gördüm” demişti. Gerçekler dünyasına mecburi iniş!

Biliyorum ve sıkça da dile getirdim: “Mimarlık ve yapı yapma işi, dönüştürdüğü arsa-arazi ve yarattığı artı değer ile tam bir kapitalist üretim sürecidir.” “Mekanın üretimi, paylaşımı ve tüketimi üzerindeki etkisi nedeniyle giderek de bir siyasi faaliyettir”. Hele kent toprağının sermaye, iktidar ve güç üretiminin tavan yaptığı günümüz Türkiye’sinin reel ekonomi-siyaseti sürecinde!

Star mimarlar da -kendileri de söylüyor ya- bu üretim sürecinin bir tür “ajanları” değil mi? Dolayısıyla metalaşmış mimari ürün elbette satılabilir de, dönüştürülebilir de, yıkılabilir de.

Yukarıdaki örnekte, Kadıköy’ün üzerine çökmüş olan emsal rant sarmalında eminim hocanın yıkılan evlerinin yerine yapılan apartmanlar da çoktan yerlerine daha büyükleri yapılmak üzere yıkılmıştır. Bu işler pek teknolojik ömür, estetik, hak hukuk filan takmıyor yani, koşullar dayatıyor.

Mimarlık: Kültürel Ürün?

Diğer yandan elbette bizler, biraz idealize ederek mimarlığın bir “kültürel üretim” alanı olma yönünü de sıkça vurgulamaya çalışırız. Beğeniler ortaya atar, ödüller verir ödüller alırız. Genel olarak nitelik veya ortalama beğeni ötesinde kimi toplumsal normlar; tarihsel, kültürel, toplumsal uzlaşma alanları mimari ürünün yaşamını daha uzunca bir dönem sürdürebilmesini; korunmasının talep edilmesini sağlayabilir. Ama bu koruma talebi kimi zaman benimsediğimiz veya bize dayatılan değerler sistemi içinde biraz “beyhude” bir çabadır mı demeli?

Kültürel ürünün, bazen daha keskin bir deyişle de “kültür ürünün” (örneğin AKM) yıkılması veya dönüştürülmesi de sıkça karşılaştığımız bir durum. Talep, konum ve tercihlerimize göre bu dönüşüm daha “rantabl” (örneğin otele dönüşen işhanı?) veya daha “idealist” (örneğin kütüphaneye dönüşen kaymakamlık?) olabilir. Bu dönüştürme sürecinde yapıya ve özellikle mimara nasıl davranılacağı önemlidir ve elbette tartışılmalıdır.

Mimarlara şunu hatırlatarak bitireyim: Üzerinde “tepindikleri” dünyanın kendilerine ait bir arsa olmadığını anladıkları zaman huzura ve barışa kavuşabilecekler!

■ *Haydar Karabey, Prof.Dr.*

Orhan Kolukisa

1 Haberim oldu, ama bunların mimarlık medyasında dahi hak ettiği tartışmayı bulabildiğini düşünmüyorum. İlk tepkim: “Hemen son halini fotoğraflayalım” oldu.

2 Mimarlık ürününün ömrü de; bütün tasarım evreni gibi; kullanım, zaman ve doğa koşullarına bağlı. Bina ortaya çıktıktan sonra artık mimarın hakimiyet alanından da ayrılıyor. Kullanıcı, doğa, zaman ve sermayenin tasarruf ve/veya insafına kalıyor. Diğer yandan belki ülkemizdeki malzeme ve yapım kalitesini de konuşmak gerekli. Daha açıldığı gün eskimeye başlayan binalar da görüyoruz.

3 Niteliksizliğin tek başına bir yıkım gerekçesi olmasını düşünemiyorum. Ama mimarlık yapıtına sonsuzluğa uzanan bir mutlaklık olarak da bakılmamalı. Bazen zaman ve kullanım koşulları binayı mimarın tasarımlarının ötesine taşıyabilir, böyle olasılıkları da yeni tasarım olanakları olarak görmek mümkün.

4 Güncel uygulamalar mimarların haklarını sorgulanır hale getiriyor sanırım, ama bu konuda ısrarcı olunması gerektiğini düşünüyorum. İşverenler, yatırımcılar ve işletmecilerin de hakları ve beklentileri var elbette. Yapıtlar bunların diyalektiğiyle oluşuyor ve yok oluyor. Bu süreçleri yönetmek; doğrusu yönetmeyi istemek gerekebilir. Yıkıp yapmak yerine yeni bir kültür oluşturmamız gerektiğini düşünüyorum. Bu yaklaşım sürdürülebilir ve yaratıcı değil.

5 Böyle koşullarda katılımcı süreçlere yönelmenin daha olumlu sonuçlar yaratabileceğine düşünüyorum. Kamuoyu oluşturmak da katılıma açılmanın bir yolu olabilir. Yapıları topluma açık, katılımcı süreçlerle yeniden değerlendirmek, işlevlendirmek, ilişkilendirmek mümkün.

■ *Orhan Kolukisa, Mimar, Fotoğrafçı; Yerçekim Architectural Photography*

Sait Ali Köknar

1 Haberim oldu. İlk tepkim günümüz mimarlık bilgisini geleceğe taşıyacak olan iyi örnekler azalıyor diye üzülme oldu.

2 Binaların ömrünü toplumsal ve ekonomik kabuller belirler. Toplumsal dediğimizde o zamana ait kültürel ve siyasi kabuller öne çıkıyor. Ekonomik dediğimizde binanın fiziksel dayanıklılığı, bakım maliyetleri, gelir getirebilirliği gibi konular akla geliyor. Örneğin üç katlı dönemini çok iyi temsil eden bir konak korunduğunda mı yoksa yıkılıp daha çok katlı bir apartmana dönüştüğünde mi değeri artacak, yenisinin getirisi yıkılarak yok olan hatıralar ve yaşam tarzına rağmen daha ağır mı basacak gibi birbirine teğet sorular örülerek bütünlük bir yanıtta binanın ömrünü şekillendiriyor. Yine örneğin hali vakti yerinde bir mal sahibi için binasının hafıza değeri artan metrekarelerin getirisinden daha fazlaysa binanın ömrü uzayacaktır. Ya da mal sahibi yenisinden elde ettiği gelirle eskisinde mevcut

değerleri güncelleyerek çoğaltmayı tercih ettiğinde binanın ömrü kısılacaktır. İşin toplumsal boyutunu düşününce karar karmaşılaşır. Kişinin yıkım kararı o günün mevcut toplumsal değerleriyle çelişirse yıkım zorlaşacak binanın ömrü uzayacaktır. Bu noktada toplumsal sözleşmenin bir parçası olan ya da olması gereken kanunlar ve yönetmelikler devreye giriyor. Kişi veya kurumların geçerli kanunlara aykırı davranmaması beklenir. Kanun ve yönetmelikler günün toplumsal uzlaşısını yansıtmıyorsa önce yasanın değişikliği tartışılmalıdır. Toplumsal değerlerin ve kabullerin geçen yüzyıllara rağmen hemen hemen aynı kaldığı yerlerde binaların ömrünün uzayacağını söylemek de yanlış olmaz. Tersinde toplumun sınıfsal yapısında üretim pratiklerinde sert geçişler yaşıyorsa binaların ömrü de kısılacaktır. Elbette tüm bu dinamiklere rağmen tesadüfen, unutulduğu için veya bir değeri olmadığı için ya da tartışmalardan uzak kalarak ideolojinin nesnesi olamadığı için korunan yapılar da olmuştur, olacaktır.

Binanın ömrünü mimar özel durumlarda belirleyebilir: Kısaltmak için özellikle dayanıksız inşa edebilir. Uzatmak için yapabileceği şeyler ise daha sınırlı. Ne kadar esnek, dönüştürülebilir bir kurgu oluşturup dayanıklı malzeme kullansa da yıkılması istenen bir yapının yıkılmamasını sağlayacak bir teknolojik önlem yok. Binanın ömrünü uzatmaya katkı sağlayacak başka bir özel durum ise mimarın isminin ideolojik boyutta değerlendirilmiş olmasıdır. Ama aynı değer başka bir ideoloji için yıkım gerekçesi olabilir.

3 Çağdaş mimarlıkta veya başka bir kültürel üretimde nitelik saymaya kalkışmak oldukça zor ve kendini yanlışlayan bir iş. Ancak kişiler yapıtların kendilerinde uyandırdığı heyecanları paylaşıp çoğaltarak neyin kıymetli olduğuna ilişkin bir toplumsal anlaşmanın zeminini kurabilirler. Her türlü olumsuzluğa rağmen bir toplumsal uzlaşım hayal edilebilir. Hatta hayal etmek kişinin asli görevlerinden biridir. Hayalin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ayrı bir konudur. Ama gerçekleşmeyecek diye hayal etmemek gibi fatalist bir tutumdan bir şey çıkmayacağı muhakkak. Kişisel görüşüm kaynakları kısıtlı dünyada yıkım insanlı gezegenin ömrü artar. Yıkım ancak insanlı gezegenin ömrünü uzatacaksa konuşulmalıdır. Böyle bakınca nitelik kriterleri oluşturmaya gerek de kalmıyor. Özet: Mümkünse hiçbir şeyi yıkmayalım,

o yüzden de yaparken çok dikkatli yapalım.

4 Mimarların ya da daha geniş ifade ile müelliflerin yapıtları üzerindeki değişiklikler konusundaki haklarını tartışmaya açmaya bile gerek yok. Hatta mal ve eser sahibi anlaşmış olsalar bile üçüncü kişiler toplumsal hareketlere öncülük ederek toplumun çıkarlarına aykırı değişikliklerin yapılmaması için ikili anlaşmalar üzerinde baskı kurabilirler. Toplamda dinamikler nereye varır, öngörebilmek mümkün değil ama kişi öngöremiyor diye toplumsal dinamiklerin bir parçası olmaktan da imtina etmemelidir diye düşünüyorum. Yani bir beklentinin gerçekçi olup olmadığına kişi veya kişiler karar veremez, tarih karar verir. Kişiler denklemden geri çekilmişlerse zaten sonuç bellidir, bakın onu öngörmek mümkün. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yıkım konusu sadece bir cümlede geçiyor*. Aynı kanun değiştirme hakkında çok zengin ifadeler içeriyor. Konunun hukuk tarafını çok dikkatli çalışmak lazım. Ben fantastik bir paralel evrende avukat olsaydım yıkımı "radikal değişiklik" olarak yorumlar ona göre savunma yapardım. Öte taraftan iş kanuni haklarla başlamadığı gibi bitmiyor da. Çok karmaşık toplumsal-ekonomik dinamikler sözkonusu. Hukuk bu dinamiklerin sadece önemli bir parçası. Konuya eserin yıkımı-yeni eserin yapılması ekseninde bakınca sanki asıl mesele gizli kalıyor: Yıkımla birlikte kaybolan haklar. Örneğin planda toplumun spor yapması için ayrılmış bir alan yıkılıp başka bir işleyle yeniden inşa edildiğinde komşuların spor yapamayışı yeni yapıt tarafından tazmin edilebiliyor mu tartışmasını gözden kaçırmamak lazım. Neticede mal sahibi yapsını yıkmak isteyebilir, mesele kişi haklarıyla toplum haklarını gözeterek imkansız bir denge kurmaya çalışmak zorunda olduğumuz.

5 Yıkım kararı karşısında mimarın ne yapacağı kendi tasarrufudur. Yıkıma karşı çıkan kişilerden biri ise diğer karşı olanlarla dayanışma halinde davranmayı seçebilir. Ancak burada bir çıkar çatışması ortaya çıkıyor. Neticede binanın ömrünün uzamasında yapıt sahibi mimarın yapıtı kullanan kişilere oranla daha fazla çıkarı bulunuyor. Şöyle bir senaryo üzerine düşünmek meseleyi mesleki kimlikler üzerinden düşünmenin karmaşıklığını ortaya çıkarıyor: Mimar eğer becerabiliyorsa iyi bir bedel karşılığında

yıkıma onay verir. Aldığı para ile yıkım karşıtı hareketleri gizlice finanse eder. Mutlu yıllar.

■ *Sait Ali Köknar, Doç.Dr.; Kadir Has Üniversitesi*

*5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 17. maddesinde: "(Değişik: 7/6/1995 - 4110/7 md.) Aslın maliki, eser sahibi ile yapmış olduğu sözleşme şartlarına göre eser üzerinde tasarruf edebilir. Ancak eseri bozamaz ve yok edemez ve eser sahibinin haklarına zarar veremez" diyor. 6769 sayılı yeni Sınai Mülkiyet Kanunu tasarım, marka ve patent konularını kapsıyor ama içinde mimar, mimari eser kelimeleri geçmiyor.

Fotoğraf: Elif Sıngir Fettahoğlu

Burcu Kütükçüoğlu

1 Armona Denizcilik Yönetim Binası'nın yıkıldığı, Minicity'nin de yıkılma ihtimali olduğu ile ilgili haberlere gazetelerde ve internette rastlamıştım. Tuzambarı'nın yıkılacağından haberim yoktu. Bu yıkım kararları, ülkemizde işleyen bu türden süreçlerin yapı kalitesinden bağımsız ve rastgele seçimlerle ilerlediğini bir kez daha düşündürdü bana. Zira bu yapıları tasarım yaklaşımları açısından beğenebilir ya da eleştirebiliriz ancak bu üç proje de belli bir standardın üzerinde mimari ve mekansal değerlere sahip. Türkiye'de bu üçünden önce yıkılması gereken birçok yapı olduğu kanaatindeyim.

2 Binaların ömrünü belirleyen aktörler arasında mimarların ilk sıralarda geldiğini düşünüyorum,

özellikle kendi ülkemiz bağlamında. İdeal koşullarda, mimari değere ve yapısal dayanıklılığa sahip bir binanın ömrünün de uzun olması ve dolayısıyla mimarın da bunda rolü olması beklenir. Ancak günümüz ve ülkemiz koşullarında, binaların, hatta yerleşimlerin ömürleri şeffaf veya rasyonel olmayan, safi ticari hedeflere yönelik karar alma süreçleri ile belirleniyor. Özellikle İstanbul gibi büyük yapı stoğu barındıran kentlerde, mevcut nitelikli yapıların yıkılmak yerine yeniden işlevlendirilerek kullanılmasını çok daha ekonomik ve etik buluyorum.

3 Mimaride nitelik, şüphesiz, çok parametrel ve tartışmalı bir konu. Yapıların yıkım kararı sadece nitelik ya da sadece yaş üzerinde kararlaştırılmaz kanımca. Yapının yıkılmasını gündeme getiren koşullar ve varsa yıkılmasına karşı geliştirilen argümanlar birarada ve çok aktörlü süreçlerle değerlendirilmelidir. Mimari nitelik üzerine uzlaşma, sadece çağdaş yapılar için değil, tarihi değeri olan yapılar için bile oldukça zor gerçekleşiyor ülkemizde. Ayrıca, binalara biçilen mimari nitelik, ticari koşullar ve tercihler değiştiği anda değişebiliyor. Binaların niteliği, yıkım veya koruma kararları, katı/klşe kurallar ve standartlarla ya da dinmek bilmeyen ticari iştahlarla değil, samimi ve özgün değerlendirme süreçleri ile belirlenmelidir.

4 Mimar her ne kadar yapının yaratıcısı ve asıl sahibi olarak görülse de, yapının ortaya çıkmasında ve yaşamını sürdürmesinde rolü olan birçok farklı aktör vardır. Bu aktörlerin rollerinin ağırlığı süreçte değişir, artar, azalır. Dolayısıyla bu soruya mutlak bir cevap vermek zor. Müellifinin rızası olmadan bir yapıyı yıkmak gerek mimarlık camiasında gerekse kamuoyunda vicdani rahatsızlık yaratan bir durum olmakla beraber, geçerli sebepleri olan bir yapı sahibinin de yıkım kararı alma hakkı saklı olmalıdır diye düşünüyorum. Daha önce belirttiğim gibi, yıkım süreci tek bir kişinin tasarrufunda ve açıklanamaz kriterlere bağlı olmamalı ancak yapıların yıkımı tabu haline de gelmemelidir.

5 Kendi tasarladığı bir yapının onaylamadığı gerekçelerle yıkımı sözkonusu olan bir mimar, vereceği mücadelenin yöntemlerini ve dozunu kendi ayarlayacaktır diye düşünüyorum. Böyle bir durumda, izlenecek tek bir yol veya alınacak tek bir tavır olamaz. Gerektiğinde sert bir hukuki süreç girilebileceği gibi, sadece kamuoyu oluşturmaya çalışmak veya süreci, yapıyı sahiplenen diğer aktörlerin tasarrufuna bırakmak da olası

seçimler arasında yer alabilir. Yıkım süreçleri, ülkemizde çoğunlukla, irrasyonel ve müdahale edilmesi zor biçimlerde ilerlese de, bazı samimi mücadeleler beklenmedik sonuçlar verebiliyor ve gereksiz yere ortadan kaldırılacak binalar, yerleşimler ve peyzajlar yaşamlarına devam edebiliyor.

■ *Burcu Kütükçüoğlu, Yrd.Doç.Dr.; İstanbul Bilgi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü*

Elvan Ebru Omay Polat

1 Sözkonusu yapıların yıkımı konusunda haberim olmadı. Koruma alanında çalışan biri olarak -yıkımla çok yönlü uğraştığımız bu dönemde- çağdaş yapıların yıkımına ilişkin haberlere yetişemediğimi düşünüyorum.

2 Binanın ömrü günümüzde politik yönelimler, kentsel dönüşüm gibi yapının niteliklerinden bağımsız, sadece ekonomiye dayalı ölçütlerle belirleniyor. Modern ve çağdaş yapılar için sıklıkla öne sürülen başta deprem olmak üzere riskler, her zaman güvenilir verilere dayanmamakta. Bugün binanın ömrünü, kısa vadeli ve haksız kararlar belirliyor birçok örnekte. Bu yapılar ödüllü ya da nitelikleri tanımlanmış yapılardır. Yıkım süreci daha etkin paylaşılmalıydı.

3 Çağdaş mimarlıkta ve tüm mimari ürünlerde nitelik öncelikle, tasarımın kullanımla ilişkisinin gücünde ortaya çıkmakta. Nitelikler konusunda

uzlaşma, kullanımın etkilediği ve niteliği değerlendirebilen tüm aktörlerin ortak görüşleri ile sağlanabilir. Yapının kullanım/ yıkım kararı için tartışma devam ediyorsa, karar için gerekli süre tanınmalıdır.

4 Mimar ve tasarımı için Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve müelliflik hakları kesinlikle gündeme getirilmelidir. İşveren yıkım istiyorsa, sağlam ve verilere dayanan gerekçeler sunmalıdır.

5 Mimar, tüm bu yöntemleri denemelidir. İlgili STK'lar ve diğer meslek kuruluşlarının desteği, bilimsel ortamdan alınan görüşler ile kamuoyu tepkisinin olumlu sonuçlara vardığı örnekler var; bu süreç yapıların yıkımının yeniden değerlendirilmesini sağlayabilmekte. Ortak görüşün gücü, haksız veya ani kararların önüne geçebilmektedir. Yapı ve mimara bu şans verilmeden son kararın uygulanmasına seyirci kalmak, yıkım kararlarını hızlandıracak ya da arttıracaktır.

■ *Elvan Ebru Omay Polat, Doç.Dr.; Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü*

Aslı Özbay

1 Bu soruda sıralananlardan sadece Minicity'den haberim olmuştu. Diğer ikisi için de çok üzgünüm. Hele Tuzambarı! Dehşete düştüm... Minicity konusunu öğrendiğimde, resimlerini Facebook ve Instagram sayfalarımdaya paylaştım. Ortamı haberdar edip tepki oluşturmaya çalıştım. Ama sürekliliğini sağlamak için uğraşmaya zamanım olmadı maalesef.

2 Binanın ömrünü, mimari kalitesi ve bunun toplumsal düzlemde gördüğü "teveccüh" belirler. Ama son yıllarda olanca ağırlığıyla yaşamakta olduğumuz sosyo-politik ortam gösterdi ki, binaların mimari kaliteleri ne olursa olsun, iktidarın kültürel kalibresi, kalite bilinci ve kimi zaman da ekonomi anlayışına bağlı olarak (ekonomiden konut yapıp satmak anlaşıldığı için) eser niteliğindeki yapılar da, her türlü katakulli yöntem kullanılarak yıkılabiliyor. Başta Ankara'nın İller Bankası binası ve şimdilerde Ulus Anafartalar İşhanı, bu durumun net örneklerini oluşturuyorlar.

3 Mimarlık eserinin ne olduğu konusunda önce meslek kesimlerinin uzlaşması gerekiyor. Telif Hakları Yasası süreçlerinden dehşetle izliyoruz ki bu yasadaki boşluklar, mimarlar ve örgütlerince suistimal ediliyor: Çizilen her çizginin, dikilen her binanın sanki esermişçesine muamele görmesi gerektiğini uygulamada ısrarla sürdüren bir yerleşik örgütlenme yaklaşımı ve bilirkişlik mekanizması var. Bu durum da mimarların ve ortamın etik zaafalarını apaçık ortaya koyuyor. Ahlakından sual olunan bir meslek grubunun "eser" diye korumaya yeltendiği yapılar konusunda ikna edici olamıyorsunuz tabii. Karşı taraf da bunu suistimal ediyor. Meslek erbabının ve örgütlerinin bu konuda sicillerini düzeltme zorunluluğu var ki söylediklerine kulak verilsin.

Meslek örgütlenmeleri akılsel, demokratça ve özenli davranırsa, elbette nitelik ve eser konusunda uzlaşma yaratırlar. Mesela, Oda'nın, niteliğinden kuşku duyulmayan, bağımsız bir jüri tarafından belirlenmiş Ulusal Mimarlık Ödülleri kapsamına giren eserlere kim, neden karşı dursun? Ya da jürisi, hukuku doğru dürüst oluşturulan yarışmalar sonucu elde edilmiş binalar için elbette bir konsensüs oluşabilir nitelik konusunda. Ama ahlaki defoları giderilmekte olan ve kendi adaletinden kuşku duyulmayan bir kültürel ortamlar olabilir bu işler. Bize düşen de kendi ortamımızı toparlamaktır.

4 Bu hakkı işverene nasıl bir toplumsal koşulun sağladığına bakmak lazım: Mesela işverenin daha başından itibaren "nefret ettiği", mimarın (Le Corbusier) hata ve ihmallerinden dolayı ailecek sağlık problemleri yaşadığını literatüre geçirdiği "Villa Savoy"u yıkmayı düşünebilir misiniz? Fransa'da bu olmaz! Korurlar o binayı...

Çünkü kamu yönetimi, o yapıyı toplumsal kültürün bir değeri olarak tanımuşsa, işverenin/kullanıcının mağduriyetini karşılayan bir düzenlemeyi de getirmek koşuluyla hem eseri, hem insani hakları koruyabilir. Hak-hukuk, istendiği takdirde bir şekilde dengelenebilir. Ama mesela geçenlerde yıktıkları, Merih Karaaslan'ın Nevşehir'deki Peri Tower Otel binasının çevresini eğer adım adım imara açarsanız; 1,2 emsalli kepaşe apartmanları binanın dibine kadar sokup manzarasını bunlardan ibaret kılarırsanız; böylece yapının turizm değerini yok ederseniz ve üstüne bir de ülke genelinde turizm krize girip, bölge yatırımcısı baskı yapmaya başlarsa... O zaman bu zihniyetle siz, "yatırımcı hakkı" adı altında yapının yıkılması ve yerine daha yüksek emsalli konut yapılmasını çare olarak sunma gafilliyine düşersiniz. Bir de yakında seçimler varsa... Bu kabul edilir bir şey değil. Tuzambarı'nın başına gelecek olan da benzer bir sebepten kaynaklanıyor. Kamu yönetiminin niteliği bu denli ayağa düşünce, mimari kalite konusu da uzlaşmaz hale gelir kaçınılmaz olarak.

5 Bir yapı eğer "kamusal değer" vasfını kazanabilmişse, yıkım sorunu tek başına mimarın değil, toplumun meselesidir artık. Odalar, dernekler ne güne duruyor? Üstelik konu artık sadece mimarlığın alanı olmak durumunda da değil, mesela Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve türevleri de en az mimarlar kadar sorumlu hissetmeliler kendilerini bu durumdan. Eğer bu bilinç ve sahiplenme duygusu mimarlık camiası tarafından bugüne dek oluşturulamamışsa -ki toplumsal iletişim ve inandırıcılık konusunda çok ciddi zaaflarımız olduğu çok net- kamuoyu oluşturma konusunda da başarılı olamazsınız... Ama ben elbette örgütlü ve nitelikli tepki oluşturmanın etkili olacağını düşünüyorum. Bundan asla vazgeçmemek gerektiğine inanıyorum.

■ *Aslı Özbay, Mimar, Restorasyon Uzmanı, Argos Yapı*

PAB Mimarlık

1 İlk iki haberi sosyal medyadan, sonucunu ise sizden öğrendik. Her bir durumun sebeplerinin farklı olması sebebiyle detaylarına çok hakim değiliz. Ancak özellikle kamuya ait yapılarda sürecin daha şeffaf kılınması, paydaşlar ve kamuoyu nezdinde tartışılarak yapının gelecek kullanımına dair öneriler getirilmesinin daha sağlıklı olduğunu düşünüyoruz.

2 Yapının ömrü, yapısal niteliğinin yanısıra, işverenin/kullanıcıyı doğru analiz ederek mekanı kurgulayan mimarın öngörülerini perspektifinde uzun soluklu olabilir. Ancak mimarın süreçte dikkate alamayacağı pek çok dış/yan faktör de sözkonusudur; yapı kullanımının değişmesi, yapı ve kent bağlamında ihtiyaçların değişmesi yapının dönüşüm ihtiyacına girmesine sebep olabilir. Günümüzde özellikle özel mülkiyetli yapılarda ticari kaygıların sürekli değişmesi ister istemez işverenleri yapıları konusunda daha hızlı ve sık karar almaya götürüyor. Öte yandan, yapının kent hafızasında edindiği yer, kamuya mal olması, mimarlık ve yapım bilgisi anlamında getirdiği özgün bir söz vs. yapının değerini yukarıya taşıyacak etmenler olarak unutulmamalı.

3 Nitelik saptaması, oldukça zor ve akademik tezlere konu olan tartışmalı bir mesele. Çağdaş mimarlık eserlerinin niteliği üzerine uzlaşmak her zaman mümkün olmayabilir ama en azından yakın dönem mimari yapıların da niteliği sebebiyle korunmaya

değer olduklarına dair, yapı bazında değil genel bir farkındalık yaratılabilmek için oluşturulacak kamuoyu; ileride pek çok yapının dönüşüm hikayesi için uzlaşmak ve paydaşları biraraya getirmek için işe yarayacaktır diye düşünüyoruz.

4 Bir yapının tamamlandığı dönem sonrasında koşullar değişmiş olabilir, işverenin yapıyı dönüştürme hakkı da elbette vardır. Burada kritik nokta; yapının özgün bir durumu şayet var ise, niteliklerinin tescillenmesi olabilir. Bu nedenle genel olarak çağdaş yapıların tescil süreçleri teşvik edilmeli. Onun dışında ise, mimar ile işverenin karşı karşıya kalmayacağı, masanın aynı tarafında yer alacağı bir paydaşlık kültürünün oluşması için çabalanmalı.

5 Yapının yıkılma kararının verilmesinden sonra mimarın harekete geçmesi çok geç bir aşama. İşveren ve mimarı aynı masada ve diyalog halinde tutmaya dönük bir iş kültürü oluşturamadığımız sürece, mimar hep çok geç kalmış olacaktır. Öte yandan, her çağdaş yapının da bir ömrü olduğu ve bir gün ömrünü tamamlayacağı ve yıkılabileceğini de mimar bilmelidir. Burada kritik nokta yapı ömrünü tamamladığında yapının dönüşümü için paydaşların biraraya gelebilmesidir.

■ *PAB Mimarlık*

Fotoğraf: Serkan Şedele

Kerem Piker

1-2 Armona Denizcilik Yönetim Binası'nın yıkımından, yıkım gerçekleşikten sonra haberdar oldum. Minicity ile ilgili yıkım kararını EAA'nın sosyal medya paylaşımı

dolayısıyla öğrendim. Tuzambarı'nın yıkılmak üzere olduğunu ise bilmiyordum, sizin aracılığınızla öğrenmiş oldum.

2004 yılının 29 Ekim günü, Teşvikiye'de Maçka Caddesi üzerindeki Aziziye Palas binasının birinci katında yer alan karton maket ile karşılaşmam, benim Minicity projesi ile ilk tanışma anımdır. Minicity giriş yapısı, pek çoğunuzun bildiği üzere zeminden birbirine eklenilen üçgen plaklar ile yükselen betonarme kabuğun doğrusal bir duvara yaslanıp sonlandığı, nev-i şahsına münhasır bir yapıdır. Duvarın arkasındaki dünyayı ötekileştiren, iki dünya arasında loş bir mekan içinde insanı biraz ikisinden de uzaklaştıran bir hali var galiba. Muhtemelen Delft'ten henüz dönmüş olmamdan ötürü, maketini görene kadar yapının varlığından haberdar olmamıştım. Projenin hikayesini sonraları Emre Arolat'tan farklı vesilelerle birkaç defa dinleme imkanı buldum. Projeyi görmeye gitmem ise yıllar sonra mümkün oldu. Ölçeği hayal ettiğimden başkaydı. Loşluğu ile, ölçeğiyle, üzerine kaplanan taşlarla, hatta kaktüslerle birlikte Antalya'nın kavurucu sıcağında insanı iyi hissettiren bir yapıydı. Ofisin de moral kaynağı idi Minicity; Mies ödülünde finalist olmuştu, üretilme biçimi alışılmış yöntemlerin dışındaydı. Genç mimarlar, emeklerinin karşılığını her fırsatta müellif olarak, yardımcı mimar olarak anılarak da almışlardı.

Bir yapı bir mimar ya da mimarlık ofisi için ne anlama gelir? Muhtemelen epeyce emek, geleceğe dair bir miktar umut, galiba bir miktar da hayal kırıklığı. Minicity projesinde hiç çalışmadım, ancak projenin ürettiği ümitkar hava diğer duygulara göre galiba biraz daha ağır basıyordu. Başka türlü bir şeyler mümkün diyorsanız, bu türden tekil yapıların, üreten öznelerin ya da her nasılsa inşa edilebilmiş olan nesnelerin varlığı size güç veriyor.

Yıllar sonra Barcelona'da düzenlenen Dünya Mimarlık Festivali'ne bir başka EAA yapısını sunmak için gittiğimde, bizim her nedense baruthane diye adlandırdığımız Tuzambarı yapısının yenileme projesinin büyük jüri önünde sunumunu izleme imkanı buldum. Yapı koruma dalında en iyi proje ödülünü aldı. Sanırım WAF'da "bizimkilerin" aldığı ilk ödüldü. Hasan Çalışlar ile sunuş sonrasında, ödül açıklandıktan sonra Forum binasına doğru yürürken ayaküstü sohbet etme olanağı bulduğumuzu hatırlıyorum.

İlk tepkim de sonraki tepkim de aynı. Üzüldüm. Üzgünüm. Bazen diyorum ki

yıkılan binalar olsun, yenileri yapılır. "Mimarlık" diyordu Ferhan Yürekli "kelebek gibidir, bir iki gün ya yaşar ya yaşamaz". Binaların da bir ömrü var. Zaten diyorum ne olacaktı ki? Boşver, bina bittiği anda ölmeye başlıyor. Bütün taze fikirler en iyi ihtimalle bir tür nostalji duygusuna mahkum oluyor. Ayakta kalan fikirler içinse belki de binalara ihtiyaç yoktur, kim bilir.

Ancak yine de adım gibi biliyorum, mimarlık binalardan ibaret olmadığı gibi kağıttan da ibaret değil. Tecrübe edemediğiniz, edemeyeceğiniz türden bir mimarlık, ne büyük bir kayıp.

Üzüntümü bir yana bırakırsak, bu vakadan ne öğrenebiliriz diye baktığımda varabildiğim sonuçlar şunlar: Mimarlık konusundaki üretimlerimiz yan yana gelip bir değer yaratamayacak kadar birbirinden uzak, kopuk ve dağınık. Minicity'nin karşı kaldırımına geçin güneşten kendinizi koruyacak bir gölge alan bulamazsınız. Onlarca yanlışın içindeki tek doğru belki de o. Tuzambarı'nın etrafında Tuzambarı'na benzer bir tane nitelikli yapı yok. Koruyabildiğimiz her şey gibi yeni ürettiğimiz her şey de koskoca bir yığının içerisinde tekil bir gayretten öteye geçemiyor. Gayret gösterip inşa edenler için tek başına anlamlı, bütünü içerisinde ayrıksı, yalnız yapılar.

Bizim ülkemizde binaların ömürleri epeyce kısa. O ömrü uzatabilmek ise ancak binaları sahiplenerek mümkün olabilir. Kanunla cezayla olmuyor. Kültürün bir parçası olamayınca, insanlar her şeyden çarçabuk vazgeçiyorlar. Kültürden kastım popüler kültür değil sadece; denilebilir ki mimarlık kültürünü derinleştiren, çeşitlendiren, katmanlaştıran bir tür azınlığın bilgisi de makbul. Ancak bu kültürün üreticileri de yapıları sahiplenmiyor. Öyle ki yapılar dünya mimarlık kültürünün bir parçası olsalar dahi, bu varlık sürdürülemiyor. Zaten iyi bir fiziksel çevre inşa etmeyi, edilmiş olanları da muhafaza etmeyi beceremedik. Tekil ancak nitelikli yapıların kalabalığın keşmekeşin içerisinde bir şekilde hayatta kalabilmesini umut etmek de gün geçtikçe gerçek bir beklenti olmaktan uzaklaşıyor.

3 Bu zor bir konu. Önce galiba iddialar, tezler üretmek, bu tezleri antitezleri ile birlikte tartışmak, yani bir tür gündem oluşturmak gerekiyor. Bunu bizzat müellif mimarın yapmasını beklediğimiz kadar, mimarlık üzerine yazan, çizen, düşünen, araştıran ve üreten kesimden de bekliyoruz. Akademünün

Türkiye'nin bina stoğu ile daha yakından ilgilenmesi mi gerekiyor acaba? Bizim bir mimarlık ofisi olarak ürettiklerimiz, projeler, az sayıdaki yapılar izlediğim kadarıyla akademinin gündeminden bir hayli uzak. Yapıları beğenip beğenmemek değil kastettiğim, üretilenler nicedir çoğu araştırmacının ilgisini çekmiyor. Mimarlığın inşa edilmiş hali, inşa edilmiş olanın koşulları, konusu, üretmeye çalıştığı özgün yanıtlar, varsa denemeler, yenilgiler ya da kazanımlar epeyce bir süredir Türkiye'de akademinin ilgisinden uzak. Böyle bir ilgiyi yeniden tesis etmediğimiz sürece, çağdaş mimarlık işlerinin niteliği üzerine tartışacak bir alan da yaratamayacağız.

4 Konu mimarların ya da işverenin hakkı olarak düşünüldüğünde bir tür açmaza giriyor. Daha önemlisi belki şu; farklı kültürlerin yaşama hakkı vardır. Bütün azınlık kültürlerinin yaşama hakkı, en az çoğunluğun kültürü kadar olmalıdır. Minicity, Tuzambarı gibi yapılar her gün karşılaştığımız yapılara benzemiyorlar; biraz ayrıksı yapılar, biraz da başka bir kültürün ürünü gibiler. Bu kültür bir yüksek kültürdür demiyorum. Yapanlar Mayalar gibi üstün bir ırkın çocuklarıdır da demiyorum. Farklı niyetlerle yapılmış denemelerdir diyorum.

Örneğin Minicity narin bir yapı, ticari olarak çok kazandıran bir yapıya dönüştürülemiyor diye -ki bunun becerilebilmesi de pekala olasıdır- bu giriş yapısından vazgeçmenin alemi yok ki. Koskoca bir maket parkının giriş yapısından bahsediyoruz, yanlış anlaşılmasın. Dilediğiniz türden karlılıklar getirecek bir yapıyı biraz öteye yaparsınız olur biter. Bırakın Minicity de başka bir dünyanın kültürel kodlarını taşıyan bir yapı olarak bu dünyanın içerisinde varlığını sürdürsün.

Bahsettiğim türden yapılar, yani mimarlık dünyasının ilgisini çeken, özgün bulunduğu yapılar çoğu insan tarafından tuhaf, çirkin olarak nitelendirilen yapılar olabilir. Anglosakson mimarlığının "Brütalist" yapıları bir süredir sırf bu sebeplerle birer birer ayıklanıp yıkılıyorlar. Rahatlıkla vazgeçilebilecek onca yapı varken mimarlık dünyasının önemseddiği bir avuç yapının hedefte olması pek bize özgü bir durum değil. Ancak bu yapılar, az sayıdaki meraklı tarafından sahiplenildiği, özgün değerleri ortaya konulduğu, bir tartışma yarattığı, kısacası bir gündem oluşturabildiği sürece yıkımları ertelemek, ötelemek mümkün olabilir.

5 Hangi yapıdan bahsettiğimizle çok ilgili. Yukarıdaki örnekler gibi özellikli yapılar, daha itinalı yaklaşmayı hak ediyorlar diye düşünüyorum. Bu yapıların varlığını sürdürmesinin bizim için anlamlı olduğu konusunda uzlaşabiliyorsak o zaman sadece müellif mimarlar değil, bu yapılan için değerli olduğunu düşünen tüm meraklılar üzerindeki yorgunluğu, yılgınlığı, küskünlüğü ve bıkkınlığı bir tarafa bırakıp elinden gelen her neyse o kadarını yapabilmeli. Kamuoyu oluşturmak, zor ama bir o kadar da etkili bir yöntem olabilir. Bütün yapılar önünde sonunda yıkılacak bu doğru, bu zaten kaybedilmiş bir mücadele de olabilir. Ancak belki de ancak bu sayede yani yıkımlar, tehditler üzerinden yapılar bizi bir kez daha mimarlık üzerine konuşmaya düşünmeye itebilir; hatta bu yıkımı ertelemekten bile daha kıymetli olabilir.

■ Kerem Piker, KPM-Kerem Piker
Mimarlık

Dilgün Saklar

1 Uluslararası platformlarda Türkiye'yi temsil ederek ödül almış yapılar olmasına rağmen bu yapılar için yıkılma kararının alınmış olması mimarlık ve mimarlık kültürü adına çok üzüntü verici... Çağdaş Türkiye mimarlığının beğendiğim örneklerinden olan bu yapılar için yıktırma veya değiştirme kararını veren yetkili kurum ve kuruluşlar; amaçlarının ticari kazanç ve kamu yararı olduğunu ifade etmiş olsalar bile bu kararda bu değerleri anlamayan ve

bilmeyen bir eğitim, kültür ve düşünce düzeyinin etkili olduğunu düşünüyorum. Yapılardan birinin ruhsatsız oluşu nedeniyle yıkıldığı söyleniyor.

İstanbul'da niteliksiz ve ruhsatsız binlerce yapı varken onların değil de çağdaş mimarlık eseri sayılan bu yapının yıkılması da düşündürücü... Yapının bulunduğu yerdeki ticari değerin yüksek oluşu, onun yerine daha çok rant elde edilebilecek bir yapı yapmayı düşündürüyor olsa da yapının sahibi olan kuruluşun bu yıkımı istemeyen tarafta olduğu zannediyorum. Bu yapının ruhsatsız olarak yapımına ve kullanımına göz yuman belediye şimdiye kadar acaba neredeydi? Az katlı olan bu yapı yıkılırken, şehrin ve tarihi yarımadaının silüetini bozan bir sürü yüksek yapının ruhsat almış olması onlara meşruluk kazandırır mı acaba?

2 Binaların özellikleri ömürlerini etkiler. Malzeme, strüktür vb. gibi teknik özellikler dışında, yapıyı tasarlarken gelecekteki büyüme ve gelişmeleri öngörececek fizibilite çalışmaları yapılmalı, tasarımın zamana bağlı olarak esnek ve dönüştürülebilir olması amaçlanmalıdır. Bu öngörüler düşünülmeden, planlanmadan yapılan yapılar doğal ömründen daha kısa süre içerisinde ömrünü tamamlayabiliyor.

Ancak günümüz koşullarında yapının bulunduğu yerdeki ticari değeri ve rant beklentileri yapının ömrünü kısaltıyor ve daha çok kazanç getirecek projeler üretilmek isteniyor. Ayrıca ülkede engellenemeyen bir talan ve yağma kültürünün gücü ile de binalar ömürlerini doldurmadan yıkılarak gene aynı kültürün ürünü olan niteliksiz yapılar yapılabiliyor.

3 Çağdaş mimarlıkta işlevsellik, özgünlük, yalınlık, tasarım zenginliği, kitle formu ve estetiği, çevre içindeki uyumlu duruşu, yenilikçi değerler taşıması, malzeme kullanımı ve doğru detay çözümleri yapıların niteliklerini belirler. Nitelikli yapılar yıkılmış bile olsa mimarlık tarihinde yer edinir.

Niteliksiz sayılan yapılar, çevremizi sarıp sarmalamakta, kentlerimizin ulusal bir kimlik ve karakter sergileyememesi veya hiçbir kimliğin oluşmamasına sebep olmaktadır. Niteliksiz yapıların yıkılması elbette istenebilir ancak toplumun kullanmakta olduğu ve yüksek çoğunlukta olan niteliksiz yapıların yıkılması gerçekçi değildir. Bu yapılar için harcanan paralar ülke ekonomisi için kayıp sayılmalıdır.

Nitelikli yapıların özellikleri olarak kabul edilen ilkeler, yeni yapılacak çağdaş mimarlık eserlerinin tasarımı ve oluşumu sırasında dikkate alınacak ilkeler olarak belirlenebilir. Uzman kuruluşlar, üniversiteler ve mimarlık alanında yetkinliği kabul edilmiş kişilerden oluşan kurullar tarafından tespit edilecek kriterlerle yapılacak projeler ve yapılar denetim altına alınabilir. Toplumsal, etik ve kültürel değerliliğin sağlanmadığı günümüz Türkiye'sinde bu uzlaşmanın kolay olmadığını düşünüyorum.

4 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre estetik değerlere sahip olmak koşuluyla Tabiat ve Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında olan mimarlık eserleri yok edilemiyorlar. Bu hükümle, eserlerin yok edilmesi suretiyle ülke kültürüne zarar verilmesi önlenmek istenmiştir. Eser sahibi eserde başkalarının değişiklik yapmasını yasaklama hakkına sahiptir. Yapı sahibi-işveren de mülkiyet hakkı kapsamında eser sahibi ile yapmış olduğu sözleşme şartlarına göre eser üzerinde tasarruf edebilir ancak eseri bozamaz, yok edemez ve eser sahibinin haklarına zarar veremez.

Yaşadığımız yüzyılda teknoloji ve değişim son hızla ilerlerken yapıların yüzlerce yıl korunması ve kullanılması mümkün değildir. İşverenin; doğal ömrünü tamamlamış, teknolojik olarak eski kalmış sayılacak binaları değiştirmek amacıyla yıkarak yenisini yapma hakkının olması gerektiğini düşünüyorum.

Ancak yıkılmak istenen yapı, henüz ömrünü tamamlamamış, Tabiat ve kültür varlıklarını koruma kanunu kapsamında olmayan, ancak mimari eser nitelikli bir yapı ise; eser sahibi, yapının tescil edilmemiş olsa bile bir mimarlık eseri olduğunu yasal yollara başvurarak, bilirkişi heyeti ve mahkeme kararı ile alabilir.

Son yıllarda örneğini birçok yapıda gördüğümüz şekilde; eser sahibinin veya bazı toplum örgütlerinin, yıkım ile ilgili yasal yollara başvurarak haklı sonuç almış olmasına rağmen yıkımların gerçekleştirilmesini, koruma altındaki Cumhuriyet dönemi modern mimarlık mirasının birer birer yok edilmiş olmasını hiçbir haklı gerekçe ile bağdaştıramıyorum.

5 Toplumla mal olmuş nitelikli bir yapının ömrünü doldurmadan önce alınmış bir yıkım kararı karşısında mimar yasal haklarını korumak için mutlaka hukuki yollara başvurmalıdır.

Eser sahibinin yasal hakları kamu yararı amacıyla sınırlandırılıyorsa, ileri toplumlarda olduğu gibi, asıl kullanıcı olan halkın görüşüne de başvurulması gerektiğine inanıyorum.

Kamuoyu oluşturarak, çeşitli sivil toplum örgütleri, kurum ve kuruluşlar ve sade vatandaşların da desteğini alarak ülkenin tarihi ve kültürel değerlerinin, ticari kazanç ve rant elde etmek amacıyla yok edilmemesi, şehirlerimizin mimari kimliğinin çağdaş dünya düzeyinde olması için uğraş vermek gerekiyor. Bu girişimler güçlü bir ses olduğu oranda kesinlikle etkili olacaktır.

■ *Dilgün Saklar, Tekeli-Sisa Mimarlık Ortaklığı*

Esin Tercan

1 Tasarımı bize ait olan Armona Denizcilik Yönetim Binası'nın yıkımını yakından yaşadık ve doğal olarak çok etkilendik. Bir mimar için en yıpratıcı deneyimlerden biri kuşkusuz binasının bu anlamda bir müdahale ile yok olması...

Öte yandan mesele ile aramıza belli bir mesafe koyarak bir şeyler söylemek mümkün; öncelikle belirtmek gerekir ki, devlet erkinin, geçerli yasalara aykırı olarak tanımladığı yapılarla ilgili belli yatırımlar uygulamasını olumlu ve doğru bir tavır olarak değerlendirmek durumundayız. Buna rağmen biliyoruz ki Türkiye'de/İstanbul'da mesele hiçbir zaman yasal boyutu üzerinden tartışılmıyor.

Alınan yıkım kararının veya binanın imar kurallarına aykırılıklarının niteliği, gerekçeleri sözkonusu bile edilmiyor. Yapı stoğunun büyük bölümünün kaçak statüsünde olduğu ve bu yapıların önemli bir oranında yıkım kararı bulunan İstanbul gibi bir kentte bu konunun sağlıklı bir biçimde tartışılmasının zorluğunu anlıyorum. Buna bağlı olarak gerçekleştirilen görece az sayıda yıkım kararları ile ilgili iradenin ve sürecin öznel koşulları birçok soruyu gündeme getirebilir. Kuşkusuz tüm bunların, yasal statüde olmayan binaların yapımını ve varlığını meşrulaştırması sözkonusu olmamalıdır. Şu veya bu biçimde yasalara aykırı statüde tanımlanmış yapılara bir tür yaptırımın gerekli olduğunu düşünüyorum. Sanırım burada asıl tartışılması gereken yapının yasal konumunun nesnel olarak tanımlanma ve yapım sürecinin denetlenme süreci gibi konular olmalıdır.

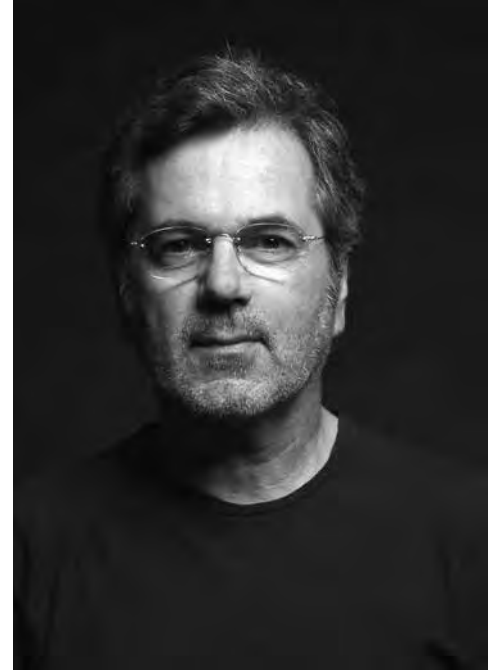
2 Bir yapının ömrünü mimarın biçim potansiyeline inanmak isterim. İdeal bir dünyada yapının tasarımının bu anlamda belirleyici olduğuna ve mimarın rolünün etkinliğine inanıyorum. Yapı hakkında karar verirseniz örneğin siyaset etkili olabilir; öte yandan mimarlık büyük ölçüde siyasi bir etkinlik olarak tanımlanabilir.

3 Çağdaş Mimarlık, geleneksel mimarlıktan farklı olarak, her yapı için nitelik tanımını yeniden üretme ayrıcalığına sahip olabilir. Fakat bu nitelikli mimarlığın ne olduğu konusunda bir belirsizlik veya tanımsızlık yaratmaz.

4 Biz mimarlar yapının mimara değil topluma ait olduğunu hep söylemişizdir. Buna gerçekten inanıyorum.

5 Yukarıda ifade ettiğim gibi, yapı esas olarak toplumsal boyutuyla varolmalıdır. Toplumsal farkındalık yaratmak için çalışmak gibi çabaları benimsiyorum ama bunun sonuçlarına tevekkülle katlanmak gerekiyor.

■ *Esin Tercan, Norm Mimarlık*

Han Tümertekin

1 Armona yapısının yakınında oturduğum için, o sabah önünden geçen karşılaştığım görüntüler aracılığı ile haberdar oldum yıkımdan. Nitelikli, incelikli tasarlanmış ve üretilmiş bir mimari yapıtın, bulonlar ile birleştirilmiş bir çelik strüktürün hala "Olay Yeri"ni terk etmemiş olan iş makineleri tarafından bütün çabaya karşın "yerle bir" edilememiş olmasından etkilendiğimi hatırlıyorum. Bir mahalleli olarak büyük çapta montajdan oluşan yapım sürecine tanık olmuştum ve bir mimar olarak da biliyordum ki kısa sürede demonte edilebilecek bir yapıydı o! Yasalar yıkılmasını gerektiriyor, yıllardır bu yaptırımın uygulanacağı uyarıları yapılmış ve yapı sahibi gereğini yapmamış olsa dahi onlarca kişinin yıllarca emek vermiş olduğu bir "yapıt" vardı orada. Eğilip bükülmüş çelik taşıyıcılar şekil değiştirmiş ama ayakta duruyorlardı. Bunun hoşuma gittiğini hatırlıyorum. Yapıyı yıkamamışlardı! Kullanılamaz hale getirebilmişlerdi ancak! Aklın bilginin, becerinin, emeğin apaçık görünmesini sağlamışlardı farkında olmadan.

2 Bir yapının ömrünü mimarın biçtiğini tarihte pek çok örnekten biliyoruz. Ve yine biliyoruz ki o yapıların mimarlarına sorulduğu için değil toplum onları yaşattığı için ömürleri uzuyor.

3 Neyin ne zaman ve hangi koşullarda "nitelikli" sayılacağını ve bu durumun ne süre geçerliliğini koruyacağını içeren bir uzlaşma

düşünemiyorum. Zamana bırakmalı bu işleri...

4 İnancım odur ki “iyi tasarım” değişim sonrasında da nitelikli kalır.

5 Yıkılma kararının hangi gerekçe ile alındığına bağlı olarak tepki verilmesinin gerektiğini düşünüyorum. Doğal olarak da, tepki türü stratejiye uygun seçilecektir. Hukuk yolu ilk adım olmakla birlikte kamuoyu oluşturmanın daha etkin bir mücadele yöntemi olduğunu düşünüyorum.

■ *Han Tümertekin, Mimarlar ve Han Tümertekin*

Funda Uz

1 Minicity ve Tuzambarı'ndan haberim oldu. Kasım 2013'de Minicity'yi ilk kez gördüğümde, yapının programında öngörülmemiş değişimler ve ekler vardı. Üzül müştüm. Tuzambarı mal sahibi ve kullanıcıları tarafından sevilen ve mutlulukla kullanılan bir yer diye düşünüyordum, şaşırdım.

2 İTÜ Mimarlık Bölümü'nün öğrencisi olduğumuz ilk hafta, çeşitli mimar ve akademisyenlerin konuşmalarına, bazı yapıların gezisine ayrılmıştı. Mesleğimizin, ne denli sorumluluk isteyen, ciddi ve önemli olduğunun anlatıldığı bu haftadan hepimizin aklında kalan, hepimizi şaşırtan söz, daha sonra stüdyosunda öğrenci olacağımız Ferhan Yüreklî'den gelmişti “Mimarlık kelebektir, bir gün yaşar”. Bence bu söz Roland Barthes'ın “Müellifin Ölümü”

makalesiyle paralellik taşıyor. Mimarlık nesnesi olarak bina, mimarın yani müellifin onu yaratımının ardından, mimarın zihnindeki ömrünü tamamlar. Artık binanın hukuki olarak sahibi olsun, olmasın kullanıcısı hatta her gün önünden geçen, yani mimar dışında yapıyla kısa ya da uzun süreli ilişkilenen diğer aktörlerin, -hatta bunun üzerinde düşünüyor, konuşuyor ya da yargılıyor olmaları bile gerekmez- bedenleriyle olumladıkları ya da reddettikleri bir yere dönüşür.

Yapının ömrünü belirleyen, gündelik hayatın bir parçası olabilmesi. Mimarlık, kent ve insan arasında bir arayüz kurar. Bu yüzden yapıların kamusalılığı çok önem taşıyor. Kentsel iç mekan oluşturan, özellikle sokak kotundan, teklifsiz ve güvenli içinden geçilebilen, yapının özel bir programı olsa bile, kamuya açık mekanlarına farklı programlarla dahil olunabilen, İMÇ, Milli Reasürans gibi yapıların kentsel mekanizmalardan kolaylıkla sökülüp atılamayacağını düşünüyorum. Yapıya sahip olmanın değerinin önemseniyor olması, bir diğer etmen. Bugünün koşullarında yapı küçük, eski vb. kalabilir ama yapının kullanıcısı tarafından bunun değerli görülmesi yapıyı yaşatıyor. Le Corbusier'nin tasarladığı Unité de Habitation yapılarından biri de Berlin'dedir. Yapı inşa edilirken Alman standartlarına uyarlanan kat yükseklikleri sebebiyle orijinalinden farklı boyutlandırılmış bir kesitte olduğu için Le Corbusier'nin görmeyi reddettiği Berlin Unité, bugün konutu olanların özenle ve gururla, yaşadıkları bir bina. Çağdaş bir yapının bu denli benimsenmesi için mimarının da değerli görülmesi gerekiyor.

3 Çağdaş mimarlık eserleri üzerinde de bir uzlaşma oluşabilir. Bunun için ödül ve değerlendirme sistemleri var. Kişisel beğenilerin önüne geçen, bir seçici kurulun üzerinde tartıştığı ve bir oranda uzlaştığı belli kriterler setiyle (yakın çevre ya da topoğrafya ile kurduğu özenli ilişki, yeni/özgün tektonik önermeler, programı gündelik hayat ekseninde genişleten mimari öneriler vb.) yapıları değerlendirmesi ve ödüllendirmesi o yapıyı nitelikli kılar diye düşünürüm.

4 Bu sorunun tek bir tarafı haklı sayan bir cevabı olamaz sanıyorum. Müellif olarak mimar, yapıyla ilgili değişiklik ve yıkım konularında yapı üzerindeki haklarını elinde tutabilmelidir, evet, diğer yandan yapının belli nedenlerle dönüştürülmesi gerekebilir. Bu durumda işveren ve mimar arasında bir uzlaş

kurulması önemli. Başka bir boyutu da işvereni de, mimarı da aşan bir durum olarak kamunun gözü, kamunun vicdanı ve bellek... İşveren ve mimar bazı nedenlerle yıkmak isteseler bile yapının yok olması kolektif hafızada nasıl bir etki oluşturacak, bunun düşünülmesi gerekiyor.

2003 yılında yapılan 9. Alvar Aalto Sempozyumu'nun teması, “Fil ve Kelebek: Mimarlıkta Kalıcılık ve Rastlantı” olarak belirlenmişti. Sempozyumun teması, uzun yıllar yaşayan ve geçmişe ait olayların hafızalarından silinmediği filler ve sadece bir gün yaşayabilen ve geçmişle ilgili hiçbir şey bilmeyen kelebeklere gönderme yapıyordu. Dünya değişiyor; hız, geçicilik, rastlantısallık, ekoloji vb. temalar ve işlevini ya da fiziksel niteliklerini kısmen kaybetmiş yapıların, “Adaptive re-use” ile yeniden yaşama katılmaları, geçmişe ait anlayışları değiştiriyor; kalıcılıktan uzaklaşmaya yönelik akış sürecinde mimarlığın yeniden değerlendirilmesine ihtiyaç olduğu görülüyor.

5 Tüm yollar denenmeli. Tek başına ne hukukun, ne de kamuoyunun görüşünün yeterli olmadığı bir ülkedeyiz. Tüm bunlar mimarlık kültürüyle çok ilgili elbette. Mimarlık üzerine konuşulan, yazılan, tartışılan bir ülke olabilmek için çok uzun ve zorlu görünen bir yol var. Eleştirel bakışın yaygınlaşması eleştirel düşüncenin gelişmesi için tasarım eğitimi alan, tasarım dünyası içinde yer alan herkesi ve hatta kullanıcılarını mimarlık üzerine düşünmeye teşvik etmek gerekiyor. Sanatı ve mimarlığı destekleyen kurumsal yapıların mimarlık kültürünü oluşturmak ve geliştirmek için yeni kanallar açması gerektiğine inanıyorum. Üniversitelerin sahip olduğu genç ve dinamik potansiyeli daha etkin kullanabileceğini düşünüyorum. Aslında hem İstanbul Tasarım Bienali hem de Venedik Bienali Türkiye pavyonu bu inancımı kuvvetlendiren önerilerle kendilerini tanıttılar. Umutsuz olma lüksümüz yok, eleştirel düşüncüyü üreteceğimiz yeni araçlar, ortamlar icat etmek zorundayız.

■ *Funda Uz, Doç.Dr.; İTÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü*

Aydan Volkan

1 Armona Denizcilik Yönetim Binası'nın yıkımını Ortaköy sahilden geçtikçe izledim. Yasal bir gerekçe ile ilgili yıkıldığını duydum. Mimari tasarım dilini beğendiğim yapının yıkımını izlemek hüznülmü olmakla birlikte, esas soru ya da sorun kentin en kıymetli lokasyonunda yasal yükümlülüklerini yerine getirmemiş yapının inşasına yerel yönetimler neden ya da nasıl müsaade verir?

Tuzambarı sevgili mimar dostlarım Hasan ve Kerem'in beğendiğim işlerinden... Bölgede imar planlarının tadilatı sebebiyle yapının sahibine ilave gelir edeceği bir inşaat hakkı oluşmuş. Bu aşamada birçok ödül almış ve mimari söylemi olan yapıyı muhafaza etme görevinin yerel yönetime ait olduğunu düşünüyorum. Bu gibi durumlarda belediyelerin yapı sahibine ilave rant gelirini karşılayacak çözümleri üretebilme kabiliyetleri var.

2 Bir yapı, mimarının projesini tamamlaması ve inşa edilmesinden sonra sahiplerine ve/veya kullanıcılarına teslim edilir. Yapılar zaman içinde hayata katılır ve onun tasarım değerini yani mimari eser olup olmadığını bence zaman, kullanıcıları ve konumlandığı yakın çevresi belirler. Yapıyı vareden aktörlerin (mimar, yapı sahibi, kullanıcılar, yerel yönetimler, yakın çevresi gibi) yuvarlak bir masada karşılıklı ikna toplantıları ile yapının ömrünü biçmeleri idealdir. Her aktörün kendi bakış açısından haklı bir gerekçesi vardır. Yapı, tasarımı ile mimari iddia/söylem taşıyabiliyorsa ve iddiasını, kendisinin varlığında söz sahibi

olan mimar dışındaki diğer aktörlere aktarabilmiş ise, bence fiziki ömrü uzatılarak geleceğe taşınmalı. Eğer böyle bir iddiası yok ise insan ömrünün dahi sonu olabildiğine göre söylemi olmayan yapıların da ömrünün sonu olabilir.

3 Mimarlık tekil bir eylem alanı değildir. Çağdaş mimarlıkların niteliği, kendi zamanından geleceğe ait söylemlerinin içeriğinde aranabilir. Ancak 21. yüzyıl ile birlikte her şeyin her şeyi kapsayabildiği bir dünyada mimarlıkların da kapsama alanı genişliyor. Kimi zaman mimarlık bir kapsama alanına giriyor, kimi zaman birçok şey onun kapsama alanına dahil oluyor. Bu disiplinlerarası geçişten eylem modellerinde bir üretimin ya da kavramın tarifini yapmak zorlaşıyor. 20. yüzyıl sonlarında kapitalizmin kılık değiştirmiş hali liberal ekonomiler mimarlıklara sermaye ile uzlaşmayı öğretmeye başladı. Her eylem ya da fikir kendi karşısını hızlıca ivmelendirdiği için kapitalin yanındaki uzlaşmacıların tam karşısında kapital ile asla ve asla uzlaşmayacakları yerini aldı. Bu iki grup ve üniversiteler kendi aralarında çağdaş mimarlıkta nitelik tartışmasına girdiler.

Bu tartışmanın vakit kaybı olduğunu düşünüyorum. Düne kadar içine kapanık bir eylem olan mimarlığın kendi kabuğundan çıkıp multi-disipliner olma yolunda ilerlemesi üzerine düşünülmesi ve konuşulmasının öncelikli olduğu kanaatindeyim. 19. yüzyıl sonu-20. yüzyıl başında başlayan, bir yüzyıl boyunca devam eden "modernin fikri ve fiziki inşası" ile öğretilen ya da dikte edilen mimarlığın yapı ve/veya mekan üretim eyleminden başka bir boyuta geçişini objektif olarak değerlendirmeye ihtiyacımız var.

4 Bu soruyu cevaplarırken çok tehlikeli kulvarlara gitmekten endişe ediyorum. Kendi tasarımım olan yapılar ile kurduğum duygusal ilişkiyi hep sorgularım. Tasarımın akıl-sezgi-duygu üçlüsünün ortak sentezi olduğunu düşünürüm. Proje sürecinde tasarımımı çokça sorgulasam ve eleştirsem de yapı hayata geçince duygusal bir bağ oluşuyor. Halbuki içten içe de o yapının tasarımcısı olarak yapıyı özgür bırakmam gerektiğini de düşünürüm. Kullanıcısı ya da maddi haklarının sahibi günün birinde benim (?) yapımı bir nedenle yıkabilir mi? Benim tavrım ne olur? Galiba bu sorunun bendeki karşılığı "Hangi yapı(m)?"

Tasarladığımız bir üniversite kampüsü var, tasarımcısı olarak benden bağımsız

olarak bir varlık... Kendini hayatın içinde varetmiş bu kampüsü sakınır ve her hakkımı saklı tutarım. Yeniköy'de bir aile apartmanı tasarlamıştık. Tasarımı ile iyi bir yapı morfolojisi ama bu dünya onsuz da olur.

5 O yapı özelinde yıkılma kararının gerekçelerine karşı ise, mimarın ilk adımı hukuki yollara başvurmak olmalıdır. Her konuda olduğu gibi maddi ve manevi mülkiyet haklarında adaletle güvenilmesi gerekir. Kamuoyu oluşturmak mümkün ama çok dikkatli olmak da gerekir. Yapıyı kurtaracağım derken sosyal medya üzerinden yapılan maksadını aşan paylaşımlarda haklı iken haksız duruma düşmemek gerekir.

■ Aydan Volkan, *Kreatif Mimarlık*

Şebnem Yalınay Çinici

1 Bu tür haberlerin sık ve fazla paylaşılması halinde güçlü bir etkisi ve görünürlüğü oluyor. O yüzden her birinin aynı etkide yaygınlık kazandığını söyleyemeyeceğim. Ama Armona Denizcilik Yönetim Binası özellikle yıkılma zamanlamasıyla basında da genişçe yer bulduğu için onunla ilgili haberleri daha hızlı almış oldum. Mimari ele alış, mekansal katkı ve inşai nitelikleri açısından standardın üzerinde, hatta Minicity ve Tuzambarı ödül almış yapılar da oldukları için, elbette ilk tepki şaşkınlık oluyor. Bir değer olarak mutlaka korunması gerekir diye düşündüğümüz yapıların bir anda böyle yıkım gibi ağır bir müdahaleye maruz kalması son derece üzücü. En çok da yıkım sebepleri ve gerekçeleri merak ediliyor tabii ki. Yani bu kadar ciddi bir müdahaleyi gerektirecek nedenleri bilmek mutlaka gerekli oluyor.

2 Mimarlar binalarını çok uzun yıllar ayakta kalma arzusu ile düşünür, tasarlar ve inşa ederler. Ama bina üzerinde bulunduğu coğrafyanın fiziksel, sosyal, ekonomik, politik koşulları, güncel hayat şartları ve bazen de estetik tercihleri ile bir ömre sahip olabilmekteler. Tabii konuya ilişkin farklı pozisyonlar da sözkonusu. Örneğin Peter Eisenman 1998’de Anytime’da yaptığı “Time Warps: The Monument” başlıklı konuşmasında binaların ömrünün en fazla 30 yıl olması gerektiğini, binaları 20-30 yıl sonra yıkılıp yerine yenisi yapılacağı düşüncesiyle tasarlamak gerektiğinden bahsetmişti. Gelecek jenerasyonların farklı talep ve ihtiyaçları olabileceği, arkadan gelene yer açma gerekliliğine inancı ve saygısından söz ederek dile getirmişti bu düşüncesini. Bilindiği üzere Tokyo’da bu bir gelenek, yani yaklaşık her 38 senede bir Japon evlerinin neredeyse yarısı yıkılıp yerine yenileri yapılmakta. Yani yıkıp yerine yenisi yapmak bazen bir kültür, gelenek olabilirken yaygın bir kabul olan binaların kalıcı değerler olarak uzun süreler ayakta olması gerektiği düşüncesi bina yıkımlarını daha tartışmalı bir konu haline getiriyor. Binanın ömrünü ise pek çok farklı faktör belirliyor elbette.

Mimar, özellikle yıkılacağı bilgisi ile yapmamışsa, binasının olabileceği en uzun zaman diliminde ayakta durmasını arzu eder. Fiziksel koşullar, deprem, yangın vs. gibi felaketler; çok doğru olmayan malzeme seçimleri ve strüktürel tercihler yapının kendiliğinden yıkılmasının sebeplerini oluşturabilir. Ama başka bir irade ile dıştan yıka eylemi sözkonusu olduğunda bunun sebepleri çok farklı ve çeşitli olabilir. Tarih içinde 20. yüzyıldaki en çarpıcı yıkımlardan biri olan Pruitt-Igoe en etkili örneklerden. Minoru Yamasaki’nin tasarladığı ve 1955’te yapımı tamamlanan Pruitt-Igoe, St. Louis, Missouri’deki en önemli toplu konut yerleşimi projesiydi. 33 adet 11 katlı bloktan oluşan yerleşim modern mimarlık prensipleriyle yapılmış gibi görünse de, yoğunluğu ve zeminle kurduğu ilişkinin yeterli açıklık sunamaması hali, blokların birbirine fazla yakın duruşu, modern mimarlık prensipleriyle aslında tam olarak örtüşemediğini de göstermektedir. Yerleşim zamanla gettolaşp, ciddi güvenlik problemlerine sebep olmaya başlayınca yaşanılmaz hale gelmişti. Yıkımına karar verildiğinde 33 bloktan sadece biri kullanılmaktaydı. Fiziksel olarak strüktürel bir problemi olmamasına rağmen sunduğu sağlıksız çevre koşulları ve güvenlik problemleri

nedeniyle yıkımına karar verildi ve yapımından 16 yıl sonra 1972 yılında bir bloğu patlatılarak yıkıldı. Diğer 32 bloğun yıkımı 4 yıl sürdü. Bu yıkımı, Charles Jencks “modern mimarlığın öldüğü gün” olarak nitelendirildi. Pruitt-Igoe’nun yıkım anındaki patlama fotoğrafları bir sembol yapının ortadan kaldırılması olarak, basit bir bina yıkımının ötesinde yankı buldu. Benzer bir ikonik yıkım Paris’te La Courneuve Barre olarak bilinen 1956’ta yapılmış 5 adet (Debussy, Ravel, Presov, Balzac, Renoir) dev bloktan oluşan toplu konut yerleşimi için de sözkonusu oldu. Bu bloklardan ilkinin (Debussy) de 1986 yılında benzer bir patlamayla yıkımı gerçekleşti. Her ne kadar bir dönemin kült yapıları olsalar da sunmak istedikleri konut ideali yaşanamaz çevrelere dönüşünce yıkımları kaçınılmaz, hatta neredeyse belli kalabalıklar tarafından yıkımı arzu edilen yapılar oldu bu örnekler. Bu derece problemler bir çevre üretmese de benzer bir kaderi paylaşan İngiltere Runcorn’daki Southgate Estate konut yerleşimi de bu kapsamda önemli. James Stirling tarafından 1977 yılında 1500 konut olarak 6000 kişi için inşası tamamlanan yapı, uzun blokları, bloklar boyunca uzayan yerden yükselmiş yürüme yolları ile Team 10 prensiplerini belli bir uzlaşma ile ele almaya çalışan bir yaklaşım sergiliyordu. Ama kullanıcılarının memnuniyetsizliği ve yerleşimi terketmeye başlamasıyla yaşamı kısa sürdü. 1990-92 yılları arasında yıkımı tamamlanıp, yerini tamamen geleneksel yaklaşım ile planlanan bahçe içinde iki katlı konut yerleşimine bıraktı. Şimdilerde ise Alison ve Peter Smithson tarafından 1972 yılında Londra’da tamamlanmış olan bir diğer kült yerleşim, Robin Hood Gardens aynı kaderi paylaşmakta. Alison ve Smithson’ın “gökyüzünde giden sokaklar” düşüncesi ile Corbusier brütalizminin biraraya getirildiği konut yerleşimi, büyük bir yeşil alanın kenarlarına yerleşen iki dev bloktan oluşmakta. Fakat neredeyse saldırgan olarak nitelenen bir gözetleme çevresine dönüşen yerleşimde kullanıcıları rahat hissedemedikleri için bu kült yerleşimin de yıkımı ve yerine Swan Housing Association tarafından Blackwall Reach adıyla önerilen, günümüzün en sıradan sayılabilecek gayrimenkul yerleşiminin bir dönüşüm projesi olarak yapımı gündemde. Richard Rogers, Zaha Hadid, Robert Venturi, Toyo Ito gibi etkili isimlerin yürüttüğü kampanyalar, yerleşimin, Alison ve Peter Smithson’ın tek toplu konut projesi olduğu için de yıkılmaması ve korunması

gerektiği yönündeki çalışmaları ve protestolarına rağmen, 2017 Ağustos’unda konut bölgesinin yıkımı başladı. Dolayısıyla, özellikle toplu konut yerleşimleri sözkonusu olduğunda yapılar her ne kadar döneminin en tekil, en kült örnekleri olurlarsa olsunlar, sunduğu çevreler yaşaması güç, sağlıksız ortamlara dönüştüklerinde veya kullanıcıları tarafından rahat yaşam alanları olarak benimsenmeyince yıkım kaçınılmaz hale gelebiliyor. O yüzden binaların ömürlerini tahmin edebilmek pek mümkün görünmüyor. Belli idealler üzerinden resimleşmiş binalar/yerleşimler arzu edilen mutlu ortamların zamanlar boyu sürececek kurucusu olamayabiliyor. Mimarları çoğunlukla hiç arzu etmese de, yıkımını önlemek için güçlü bir kamuoyu ve toplumsal sahiplenme oluşmadıkça, binaların yıkımları gerçekleşebiliyor.

3 Mimarlık için sanırım yanıtlaması en zor soru niteliğinin ne olduğu sorusu. Nitelik tanımının en riskli tarafı çok göreceli olabilmesi. Ama bu noktada, Kenneth Frampton’ın *Studies on Tectonic Culture* kitabında yaptığı tanımına değinmek istiyorum. Frampton, bir yapının gerçekten tektonik niteliğe ve kaliteye sahip olabilme durumunu, binanın konumladığı yerde sanki “hep oradaymış gibi” durabilme hali olarak açıklar. Hep oranın bir parçasıymış gibi. Zamanlar boyu hep orada varolagelmış gibi. Yani tam da neyin ne olduğunu, nasıl olduğunu kolaylıkla dile getiremediğimiz bir hal, esas mimari değer olarak adlandırabildiğimiz. Dolayısıyla tanımı en zor olan. TBMM Meclis Camisi bunun güçlü bir örneğini oluşturur diye düşünürüm. İbadet mekanı olarak camiyi içine yerleştiği topoğrafya ile bir olarak onun içine doğallıkla yerleşerek kurar. Sanki hep orada duruyormuş gibi. Buradaki sorular kapsamında maalesef o yapı da ciddi bir risk altında.

Frampton’ın dile getirdiği noktadan ilerlersek, pek çok ödül ve değerlendirme sistemi ile mimari nitelik ve mekansal değerlerin bazı ölçütleri belirlenmeye çalışılır diyebiliriz elbette ama hala daha kişinin kendi nitelik algısı ile örtüşmesi noktasında bu değer sabitlenebiliyor. Oluşturulan değerler sisteminin, varolan güncel ve toplumsal gerçeklikle içiçe geçtiği noktada geçerliliği daha güçlü olmaya başlıyor. Bağımsız, soyut bir düzlemdeki değerler sistemi yaşama dokunmadığı noktada yaşamdan da kopmaya başlayabiliyor. Tabii burada toplumun yaşama şekillerini/koşullarını,

sunduğu mekansal olanaklarla ileriye taşıma ideali/arzusu aynı zamanda en büyük risk alanını da oluşturuyor. Yani modern mimarlık örneklerinde olduğu gibi belli idealler ile inşa edilmiş yapılar bir taraftan çok özgün mekansal ve mimari nitelikler ortaya koyarken, diğer taraftan içinde yaşanması hayli güç yerlere dönüşebiliyorlar. Bunun literatürde en bilinen örneği Farnsworth Evi. Ve bu sorular çerçevesinde Farnsworth Evi kadar şanslı olmayan bir başka örnek ise 1962-63'te New York, East Hampton'da inşa edilen Gordon Bunshaft Evi. Yeşil içinde modernist bir yaklaşımla dikdörtgen prizma olarak tasarlanan ev, Gordon Bunshaft'ın tek konut tasarımı. Mekansal tasarımı, malzeme kullanımı ve detayları ile mimarlık tarihinin en tekil örneklerinden. Bunshaft'ın eşi Nina Wayer'in ölümünden sonra 1994'te MoMA'ya bağışlansa da daha sonra Martha Stewart'a satılarak yıkımına giden yola girmiştir. Stewart'ın kızı Alexis tarafından 2004 yılında satılan ev, aynı yılın Temmuz ayında başka bir ev yapılmak üzere yıkılmıştır. Yani yukarıda saydığımız kalabalıkları ilgilendiren kült toplu konut örneklerinin yanısıra, niteliğinden şüphe duyulmayan ve literatüre girmiş tekil yapıların bile yıkımı mümkün olmakta. Yapının niteliği gereği yüksek parasal değerlere dönüşmesi de yıkımına giden yolu açabilmekte.

Dolayısıyla, mimari eserlerin niteliği üzerinden bir uzlaşma olduğu düşünülse bile, bir değer olarak sahip olunan yapıların korunması mutlak bir kararlılık gerektirmekte. Ama toplumsal ve zamanlara yayılan bir kararlılık; ve bu kararlılığın korunma mekanizmalarını da kurmak şart bence. Yoksa ansızın, hiç tahmin etmediğimiz, bu da olmaz herhalde diyebileceğimiz her mimari değerın yıkımı mümkün olabilmekte maalesef.

4 Bina inşa edildikten sonra, mimarın elbette müelliflik hakkı esas bir öneme sahiptir ama bina kişilere ait olamaz diye düşünürüm. Binanın inşa edildikten sonraki aidiyeti daha karmaşık bir konu gibi gelir bana. Bina, dokunduğu yeri, zemini, toprağı daha iyi bir yer haline getirme amacıyla yerinden edip. Aslında her inşa bir yerinden edip. Orada olanı yerinden eder. Daha sonra oraya inşa edilen binanın mimari ve mekansal bir değer olarak varolması hedeflenir. Elbette her bina aynı değerde varolamaz ama arzu edilen değeri açığa çıkarabilen yapılar, yapıldığı yere, kente,

coğrafyaya, kültüre, yeryüzüne ve zaman dilimine ait olmaya başlarlar. Tabii ki ortaya çıkışının sebebini oluşturan mal sahibi/yatırımcı önemli bir aktördür. Ama binalar varoluşları gereği bir kişiye ait salt bir meta olarak görülemezler. Gittikçe esneyen, genişleyen ve uzayan sahiplilik ağları vardır. Kullanıcıları, her gün önünden geçen kentliler, eğer akademik veya güncel tartışmalara konu oluyorsa tüm tartışma çevreleri, mesleki katkı sağlıyorsa tüm meslek sahipleri ve ilgili ortakları, eğer ödüle değer görülmüşse zamanlar arası uzayan bambaşka değer atfetme çevreleri olarak uzayan bir sahiplilik zinciri. Dolayısıyla yıkımları bir veya birkaç kişinin iradesi üzerinden gerçekleşemez ve gerçekleşmemeli diye düşünürüm.

5 Mimari eser sözkonusu olduğu zaman hukuki haklar gayet net bildiğiniz gibi. 5846 nolu Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, “eser” olarak kabul gören fikir ve sanat işlerini kapsamlı bir şekilde koruma altına alıyor. Bu durumu, hukuki yollara başvurmak yerine hukuki haklardan faydalanmak olarak ifade etmek daha doğru olur kanaatindeyim. Buradaki kritik vurgu binanın “eser” sayılması şartı. Hatta kanundaki tanımıyla “güzel sanatlar eseri” sayılabilmesi için ürünün (binanın) “estetik değere sahip olma” şartı bulunmakta. Bir binanın estetik değere sahip bir güzel sanatlar eseri olma niteliği ise bilirkişiler tarafından belirlenen en yoruma açık kısmı. Binanın akademik çalışmalara konu olması, kolektif hafızada yer alması, ödül almış olması, meslek gelişimini etkileyen bir yapı olması, tescilli olması “estetik değere sahip güzel sanatlar eseri” olarak tanımlanabilmesinin sebeplerini oluşturabilen temel faktörlerden bazıları. Bu faktörler bina özelinde bina niteliğine göre değişip genişleyebilmekte. Fakat yakın geçmişimize baktığımızda, bu niteliğe sahip yapıların da yıkılabildiğine şahit olduk. TBMM Halkla İlişkiler Binası, İller Bankası, Marmara Köşkü, Karaköy Yolcu Salonu gibi... Bu noktada, binaya dair toplumsal sahipliğin görünür olabilmesi için kamuoyu oluşturmaya çalışmak elbette önem taşır. Binanın değerini görünür, anlaşılır kılmak ve hatta bilinmiyorsa bilinmesini sağlamak için de. Binanın yıkımı sözkonusu olduğunda eğer toplumsal ve mesleki sahiplenme gerçekleşiyor ve bir kamuoyu oluşuyorsa, yıkımın gerçekleşmemesi gerekir diye düşünüyorum. Ama ideal işleyiş her zaman mümkün olamıyor maalesef. Ve işin bu kısmı gerçekten çok

üzücü olan tarafı. Tam da bu noktada belki de gerçekten ihtiyaç duyulan ortak diyalog ve bilgi paylaşım platformları; veya kendimizi anlatmaya, birbirimizi anlamaya yönelik ortamları daha güçlü hepimize yönelik önemli bir soru olmaya başlıyor. Çünkü sahip olduğumuz değerleri koruyabilmek ilerisi için bizlere çok daha güçlü bir altyapı sunar ve kendimizi geliştirerek ilerleyebilmemizin aslında en temel yoludur.

■ Şebnem Yalınay Çinici, Prof.Dr.; İstanbul Bilgi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü